

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง ปัญหาในการปฏิบัติหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในอำเภอรามราช จังหวัดสุพรรณบุรี ผู้ศึกษาใช้กรอบความคิด ทฤษฎี หลักการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการปกครองท้องถิ่น
2. แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน
3. บริบทอำเภอรามราช จังหวัดสุพรรณบุรี
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการปกครองท้องถิ่น

1. ความหมายของการปกครองท้องถิ่น

เพื่อที่จะได้ศึกษาถึงองค์ประกอบของการปกครองท้องถิ่นที่เป็นลักษณะสำคัญ น่าจะได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับความหมายของการปกครองท้องถิ่นของแผนกวิชาการทางด้านการปกครอง ทั้งตะวันตกและของไทย เพื่อที่จะได้ทำให้ทราบถึงคำนิยามของการปกครองท้องถิ่นมีนักวิชาการหลาย ๆ ท่านได้ให้ความหมายการปกครองท้องถิ่นไว้ ได้น่าสนใจ ดังนี้

พรชัย เทพปัญญา (2543, หน้า 1) การปกครองส่วนท้องถิ่น คือ อำนาจหน้าที่ (Authority) ที่จะกำหนด (Determine) และการบริหารจัดการ (Execute) ภายในเขตพื้นที่ที่กำหนดและขนาดของพื้นที่ที่อยู่นี้ภายในประเทศและมีขนาดเล็กกว่าประเทศ อีกความหมายหนึ่งของการปกครองส่วนท้องถิ่น คือ การบริหารงานทางการเมืองของหน่วยงานย่อยทางพื้นที่และประชากรของประเทศซึ่งมีขนาดเล็กที่สุด

Robson (อ้างถึงใน วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, 2541, หน้า 30) การปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นการปกครองส่วนหนึ่งของประเทศที่มีอิสระ (Autonomy) ในการปฏิบัติหน้าที่ตามความเหมาะสม อำนาจอิสระในการปฏิบัติหน้าที่จะต้องไม่มากจนกระทบกระทั่งถึงอำนาจอธิปไตยของรัฐเพราะองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นมิใช่ชุมชนที่มี

อำนาจอธิปไตย องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นมีสิทธิตามกฎหมาย (Legal right) แต่มีองค์การที่จำเป็น (Necessary Organization) เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่ขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

วัฒนา คำฤทธิ์ (2541, หน้า 23) การปกครองท้องถิ่นเป็นกระบวนการทำให้เกิดการพัฒนาประชาธิปไตย ดังนี้

1. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นสถาบันให้การศึกษาการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้ประชาชน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นภาพจำลองของระบบการเมืองของชาติ มีกิจกรรมทางการเมืองโดยเฉพาะการเลือกตั้งเป็นตัวชักนำให้คนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการปกครองตนเองและเป็นการฝึกการตัดสินใจทางการเมือง
2. การสร้างประชาธิปไตยที่มั่นคงจะต้องเริ่มจากการสร้างประชาธิปไตยในท้องถิ่นก่อนเพราะการพัฒนาการเมืองในวงกว้างจะนำไปสู่การเข้าใจการเมืองในระดับชาติได้ง่าย
3. การปกครองท้องถิ่น ทำให้เกิดการเข้าสู่วิถีการเมืองของประชาชน ด้วยเหตุที่การเมืองท้องถิ่นมีผลกระทบต่อประชาชนโดยตรงและใกล้ชิด ซึ่งจะเกี่ยวพันกับการเมืองระดับชาติ หากมีกิจกรรมการเมืองเกิดขึ้นอยู่เสมอก็จะมีผลทำให้เกิดความคึกคักและมีชีวิตชีวาต่อการปกครองท้องถิ่น ประชาชนในท้องถิ่นจะมีความเกี่ยวพันและเข้าสู่ถนนการเมืองตลอดเวลา
4. การปกครองท้องถิ่นจะทำให้ประชาชนเกิดความรอบรู้แจ่มแจ้งทางการเมือง (Political Maturity) คือ ประชาชนจะรู้ถึงวิธีการเลือกตั้ง การตัดสินใจ การบริหารการเมืองท้องถิ่น การต่อสู้แข่งขันกันในวิถีทางการเมือง ทำให้เกิดการรวมกลุ่มทางการเมืองได้ดีที่สุด
5. การเมืองท้องถิ่นเป็นเวทีสร้างการเมืองระดับชาติ นักการเมืองท้องถิ่นผ่านการเรียนรู้ในการเมืองท้องถิ่น ทำให้คุณภาพของการเมืองระดับชาติสูงขึ้นด้วยเหตุที่ได้รับความนิยมศรัทธาจากประชาชนจึงทำให้ได้รับการเลือกตั้งในระดับสูงขึ้น

ดำรง ลัทธพิพัฒน์ (2528, หน้า 30) การปกครองส่วนท้องถิ่น คือ การบริหารตนเองโดยประชาชนในหน่วยชุมชนหรือหน่วยการบริหารหรืออาจเรียกว่าเป็นหน่วยรัฐบาลท้องถิ่น

Montagu (อ้างถึงใน วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, 2541, หน้า 30) การปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นการปกครองซึ่งหน่วยการปกครองท้องถิ่นได้มีการเลือกตั้งโดยอิสระ

เพื่อเลือก ผู้ที่มีหน้าที่บริหารการปกครองส่วนท้องถิ่น มีอำนาจอิสระพร้อมมีความรับผิดชอบซึ่งปลอดจากการควบคุมการบริหารส่วนกลางหรือส่วนภูมิภาคแต่ทั้งนี้ หน่วยงานส่วนท้องถิ่นยังต้องอยู่ภายใต้อำนาจสูงสุดของรัฐอยู่มิได้เป็นรัฐอิสระใหม่แต่อย่างใด

ประหยัด หงษ์ทองคำ (2541, หน้า 17) ให้ความหมายไว้ว่า เป็นรูปแบบการบริหารที่เกิดจากระบบการกระจายอำนาจจากส่วนกลางไปยังท้องถิ่นเพื่อวัตถุประสงค์ในอันที่จะให้ประชาชนในท้องถิ่นได้โอกาสเรียนรู้และดำเนินงานต่าง ๆ ในการบริหารท้องถิ่นด้วยตนเองเพื่อสนองตอบความต้องการและแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง

Holloway (อ้างถึงใน วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, 2541, หน้า 31) การปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นองค์กรที่มีอาณาเขตแน่นอนมีประชากรตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้มีอำนาจในการบริหารมีการบริหารงานคลังเป็นของตนเองและสภาท้องถิ่นมีสมาชิกที่ได้รับเลือกตั้งมาจากประชาชน

ประทาน คงฤทธิศึกษากร (อ้างถึงใน รัชนิดา ไสยรส, 2550, หน้า 16) การปกครองท้องถิ่นเป็นหน่วยทางการปกครองซึ่งรัฐให้จัดตั้งขึ้นให้มีอำนาจปกครองตนเอง (Autonomy) มีสิทธิตามกฎหมาย (Legal Right) และต้องมีองค์กรที่จำเป็นในการปกครอง (Necessary Organization) เพื่อจะปฏิบัติหน้าที่ให้สมความมุ่งหมายของการปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น ๆ

โดยสรุป การปกครองท้องถิ่นเป็นการปกครองที่มีอยู่ภายใต้หน่วยการปกครองระดับประเทศ เจ้าหน้าที่ของหน่วยการปกครองส่วนท้องถิ่นมีความรับผิดชอบขั้นต้นต่อท้องถิ่นและได้รับการรับรองให้มีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาในเรื่องที่สำคัญต่าง ๆ ได้โดยไม่ต้องขอความเห็นชอบจากรัฐบาลซึ่งเป็นหน่วยจัดตั้งหน่วยการปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น โดยลักษณะเป็นการกระจายอำนาจการปกครองบางอย่างซึ่งรัฐได้มอบหมายให้ท้องถิ่นดำเนินการเองเพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีโอกาสปกครองและบริหารงานท้องถิ่นของตนเองหรืออาจกล่าวได้ว่าการปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นการปกครองของประชาชนโดยประชาชนเพื่อประชาชนอย่างแท้จริง

2. องค์ประกอบของการปกครองท้องถิ่น

ระบบการปกครองท้องถิ่นจะต้องประกอบด้วย องค์ประกอบ 8 ประการ (สมหมาย หนูศรีจันทร์, 2550, หน้า 13 - 14) คือ

1. สถานะตามกฎหมาย (Legal Status) หมายความว่า หากประเทศใดกำหนดเรื่องการปกครองท้องถิ่นไว้ในรัฐธรรมนูญของประเทศ การปกครองท้องถิ่นในประเทศนั้นจะมีความเข้มแข็งกว่าการปกครองท้องถิ่นที่จัดตั้งโดยกฎหมายอื่น เพราะข้อความที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญนั้นเป็นการแสดงให้เห็นว่าประเทศนั้นมีนโยบายที่กระจายอำนาจอย่างแท้จริง

2. พื้นที่และระดับ (Area and Level) ปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการกำหนดพื้นที่และระดับของหน่วยการปกครองท้องถิ่นมีหลายประการ เช่น ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เชื้อชาติ และความสำนึกในการปกครองตนเองของประชาชน จึงได้มีกฎเกณฑ์ที่จะกำหนดพื้นที่และระดับของหน่วยการปกครองท้องถิ่นออกเป็น 2 ระดับคือหน่วยการปกครองท้องถิ่นขนาดเล็กและใหญ่ สำหรับขนาดพื้นที่จากการศึกษาขององค์การสหประชาชาติ โดยองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรม (UNESCO) องค์การอนามัยโลก (WHO) และสำนักกิจการสังคม (Bureau of Social Affair) ได้ให้ความเห็นว่าหน่วยการปกครองท้องถิ่นที่สามารถให้บริการและบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพได้ควรมีประชากรประมาณ 50,000 คน แต่ก็ยังมีปัจจัยอื่นที่ต้องพิจารณาด้วย เช่น ประสิทธิภาพในการบริหารรายได้และบุคลากร เป็นต้น

3. การกระจายอำนาจและหน้าที่ การที่จะกำหนดให้ท้องถิ่นมีอำนาจหน้าที่ที่มากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับนโยบายทางการเมืองและการปกครองของรัฐบาลเป็นสำคัญ

4. องค์การนิติบุคคล จัดตั้งขึ้นโดยผลแห่งกฎหมายแยกจากรัฐบาลกลางหรือรัฐบาลแห่งชาติ มีขอบเขตการปกครองที่แน่นอน มีอำนาจในการกำหนดนโยบายออกกฎข้อบังคับ ควบคุมให้มีการปฏิบัติตามนโยบายนั้น ๆ

5. การเลือกตั้งสมาชิกองค์การหรือคณะผู้บริหารจะต้องได้รับการเลือกตั้งจากประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ ทั้งหมดหรือบางส่วน เพื่อแสดงถึงการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองของประชาชนโดยเลือกผู้บริหารท้องถิ่นของตนเอง

6. อิสระในการปกครองตนเอง สามารถใช้ดุลยพินิจของตนเองในการปฏิบัติกิจการภายในขอบเขตกฎหมายโดยไม่ต้องขออนุมัติจากรัฐบาลกลางและไม่อยู่ในสายการบังคับบัญชาของหน่วยงานทางราชการ

7. งบประมาณของตนเอง มีอำนาจในการจัดเก็บรายได้ การจัดเก็บภาษีตามขอบเขตที่กฎหมายให้อำนาจในการจัดเก็บเพื่อให้ท้องถิ่นมีรายได้เพียงพอที่จะทำนุบำรุงท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

8. การควบคุมดูแลของรัฐ เมื่อได้รับการจัดตั้งขึ้นแล้วยังคงอยู่ในการกำกับดูแลจากรัฐ เพื่อประโยชน์และความมั่นคงของรัฐและประชาชนโดยส่วนรวม โดยการเมืองอิสระในการดำเนินงานของหน่วยการปกครองท้องถิ่นนั้น ทั้งนี้มีได้หมายความว่าเมืองอิสระเต็มที่ที่เดียวควมหมายถึงเฉพาะอิสระในการดำเนินการเท่านั้น เพราะมีฉะนั้นแล้วท้องถิ่นจะกลายเป็นรัฐอธิปไตย รัฐจึงต้องสงวนอำนาจในการควบคุมดูแลอยู่

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2541, หน้า 35) ได้นำเสนอว่าการปกครองท้องถิ่น (Local Government) มีองค์ประกอบ ดังนี้

1. ต้องมีฐานะเป็นนิติบุคคล คือ ต้องมีฐานะเป็นองค์กรที่ถูกต้องตามกฎหมาย มีกฎหมายรับรองการก่อตั้งและการรับรองฐานะอย่างชัดเจนเพื่อองค์กรนั้นจะได้มีสิทธิต่าง ๆ ตามกฎหมาย ได้แก่ สิทธิที่จะออกกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานซึ่งจะใช้บังคับแก่ประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ เช่น ข้อบัญญัติจังหวัด ข้อบังคับองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น

2. ต้องมีความเป็นอิสระ (Autonomy) จากการควบคุมของรัฐบาล ในส่วนกลาง องค์กรปกครองท้องถิ่นจะต้องมีอิสระพอสมควรในการบริหารงาน เช่น สามารถกำหนดนโยบาย วิจัยสั่งการและดำเนินการบริหารงานบุคคลของตนเองได้

3. ประชาชนในแต่ละท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการปกครองตนเอง มีการเลือกตั้งซึ่งการเลือกตั้งนี้หลักการสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยเฉพาะการกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดังจะเห็นบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 282 - 290

ดังนั้น องค์ประกอบทั้ง 3 ประการนี้มีความสำคัญเท่าเทียมกันจะขาดอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้เพราะเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นต่อการปกครองท้องถิ่นตามหลักการกระจายอำนาจ

โดยสรุป จากจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ของการปกครองท้องถิ่น หากจะรวมเป็นจุดใหญ่ ๆ แล้วสามารถที่จะแบ่งออกได้เป็น 2 ด้าน คือ ด้านการเมือง การปกครองและการบริหารกล่าวคือในด้านการปกครองนั้น เป็นการปูพื้นฐานของการปกครองระบอบประชาธิปไตยและเรียนรู้การปกครองตนเองส่วนด้านการบริหารนั้น

เป็นการแบ่งเบาภาระของรัฐบาลกลางและคนในท้องถิ่นได้หาทางตอบสนองแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง ด้วยกลไกทางการบริหารต่าง ๆ ทั้งในแง่ของการบริหารงานบุคคล การงบประมาณ การจัดการ

แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน

1. บทบาทและอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน

ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันตามกฎหมายลักษณะปกครองท้องที่ และตามกฎหมายอื่นที่ระบุอำนาจหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านไว้พบว่ามียุคสมัยมาหลายทศวรรษในฐานะนักปกครองที่มีหน้าที่บำบัดทุกข์ บำรุงสุขต่อประชาชน และในฐานะนักพัฒนาเพื่อสร้างความเจริญเติบโตให้แก่ชุมชนและท้องถิ่น หน้าที่ดังกล่าวจะเห็นได้จากภารกิจในด้านการรักษาความสงบเรียบร้อย และสร้างความปลอดภัยให้แก่ประชาชนในพื้นที่ในยามเกิดวิกฤติการณ์ต่าง ๆ อันเป็นหน้าที่ที่มีมาตั้งแต่เดิมเมื่อปีพุทธศักราช 2457 เป็นต้นมา แต่อย่างไรก็ตามเหตุการณ์บ้านเมืองได้เปลี่ยนแปลงไป บทบาทหน้าที่บางอย่างจึงได้ลดลงไปโดยมีหน่วยงานที่ทำหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงเข้ามาดูแลแทนที่ แต่ขณะเดียวกันก็มีบทบาทใหม่เพิ่มขึ้น เช่น ในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และป้องกันและปราบปรามยาเสพติด เป็นต้น

กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นับได้ว่าผู้นำโดยธรรมชาติ เป็นผู้นำท้องถิ่นที่มีบทบาทอันสำคัญยิ่งทั้งในปัจจุบันและอนาคตที่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารงาน ทั้งภาครัฐและประชาชนในวิถีทางที่จะนำไปสู่การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันเป็นแม่บทแบบการปกครองที่ประเทศของเราใช้อยู่ในปัจจุบัน (เฉลิมศักดิ์ แห่งมงาม, 2535, หน้า 3) จากการพิจารณาพระราชบัญญัติฉบับนี้จะเห็นได้ว่ามีเจตนารมณ์ เพื่อให้มีกำนันผู้ใหญ่บ้านเป็นเจ้าหน้าที่คอยตรวจตราความทุกข์สุขของราษฎรตามพื้นบ้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นกำลังสำคัญอย่างหนึ่งในการปกครองบ้านเมือง นอกจากนั้นก็เพื่อรักษาพระราชอำนาจตามกำหนดกฎหมายให้ประชาชนพึงปฏิบัติตามด้วยความเรียบร้อยพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ ร.ศ. 116 ประกาศใช้มาประมาณ 17 ปี ก็ได้มีการปรับปรุงใหม่ และได้ตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช 2457 ขึ้นใช้บังคับแทนและเป็นหลักของการปกครองท้องที่ในประเทศไทยมาจนตราบททุกวันนี้

2. อำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช 2457

ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ ได้กำหนดอำนาจ หน้าที่ของ
กำนันผู้ใหญ่บ้านไว้ดังต่อไปนี้

2.1 ด้านการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อยของราษฎร

กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการปกครองและรักษาความ
สงบเรียบร้อยของราษฎร ดังนี้

1. ผู้ใหญ่บ้านมีอำนาจหน้าที่ปกครองราษฎรที่อยู่ในเขตหมู่บ้าน (มาตรา 10)
2. ผู้ใหญ่บ้านเป็นหัวหน้าของราษฎรในหมู่บ้านของตนมีอำนาจและ
หน้าที่ในการปกครอง และรักษาความสงบเรียบร้อยของราษฎร กล่าวคือ (มาตรา 27)
3. รักษาความสงบและความสุขสำราญช่วยป้องกันความทุกข์ภัยของ
ลูกบ้านตามสมควรและที่สามารถจะทำได้การที่กล่าวนี้ ถ้าสมควรจะต้องปรึกษาหารือและ
ช่วยกันกับเพื่อนผู้ใหญ่ที่ดีกับกำนันนายตำบลที่ดีก็เป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านที่จะต้องปฏิบัติ
ให้สมควรแก่การที่จะรักษาประโยชน์และความสุขของลูกบ้าน ซึ่งได้มอบไว้ให้เป็นธุระ
ในพระราชบัญญัตินี้
4. ควบคุมดูแลลูกบ้านให้ปฏิบัติหน้าที่ซึ่งจะต้องพึงกระทำตามกฎหมาย
หรือระเบียบแบบแผนของราชการ กระทำตนให้เป็นตัวอย่างแก่ราษฎรตามที่ทางราชการ
ได้แนะนำบรรดาการที่จะตรวจตรารักษาความปกติเรียบร้อยในตำบลคือการที่จะว่ากล่าว
ราษฎรในตำบลนั้น ให้ประพฤติตนตามพระราชกำหนด กฎหมายก็ดีหรือการที่จะป้องกัน
ภัยอันตรายและรักษาความสุขสำราญของราษฎรในตำบลนั้นก็ดีหรือการที่จะรับกิจสุขทุกข์
ของราษฎรในตำบลนั้นร้องเรียนต่อผู้ว่าราชการเมือง กรมการอำเภอและจะรับข้อราชการ
มาประกาศแก่ราษฎรในตำบลนั้น ๆ ก็ดีหรือที่จะจัดการตามพระราชกำหนด เช่น การ
ตรวจแนะนำเก็บภาษีอากรในตำบลนั้นก็ดี การทั้งนี้อยู่ในหน้าที่ของกำนันผู้เป็นนายตำบล
ผู้ใหญ่ทั้งปวงในตำบลนั้น และแพทย์ประจำตำบลจะต้องช่วยกันเป็นธุระจัดการให้
เรียบร้อยได้ตามสมควรแก่หน้าที่ (มาตรา 34)

นอกจากอำนาจหน้าที่ที่กล่าว โดยเฉพาะให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกำนัน
กำนันมีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับผู้ใหญ่บ้านด้วย (มาตรา 34 ทวิ)

2.2 ด้านการที่เกี่ยวข้องด้วยความอาญา

ตามกฎหมายว่าด้วยลักษณะปกครองท้องที่ ได้กำหนดให้ผู้ใหญ่บ้าน
มีหน้าที่ในการเกี่ยวข้องด้วยความอาญา ดังต่อไปนี้ (มาตรา 28)

1. เมื่อทราบข่าวว่ามีการกระทำผิดกฎหมายเกิดขึ้นหรือสงสัยว่า
ได้เกิดขึ้นในหมู่บ้านของตนต้องแจ้งความต่อกำนัน นายตำบลให้ทราบ
2. เมื่อทราบข่าวว่ามีการกระทำผิดกฎหมายเกิดขึ้นหรือสงสัยว่า
ได้เกิดขึ้นในหมู่บ้านที่ใกล้เคียงต้องแจ้งความต่อผู้ใหญ่บ้านนั้นให้ทราบ
3. เมื่อตรวจพบของกลางที่ผู้กระทำผิดกฎหมายมีอยู่ก็ดี หรือสิ่งของที่
สงสัยว่าได้มาการ กระทำผิดกฎหมายหรือเป็นสิ่งของสำหรับใช้ในการกระทำผิดกฎหมาย
ก็ดี ให้จับสิ่งของนั้นไว้และรีบนำส่งต่อกำนันนายตำบล
4. เมื่อปรากฏว่าผู้ใดกำลังกระทำผิดก็ดี หรือมีเหตุสมควรสงสัยว่าเป็นผู้
ที่ได้กระทำผิดกฎหมายก็ดี ให้จับตัวผู้นั้นไว้ และรีบนำส่งกำนันนายตำบล
5. ถ้ามีหมายหรือมีคำสั่งตามหน้าที่ราชการ ให้จับผู้ใดในหมู่บ้านนั้น
เป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านที่จะจับผู้นั้น และรีบส่งต่อกำนันหรือกรรมการอำเภอตามสมควร
6. เมื่อเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ออกหมายสั่งให้ค้นหรือยึดผู้ใหญ่บ้านต้อง
จัดการให้เป็นไปตามกฎหมาย
กำนันมีหน้าที่และอำนาจในการที่เกี่ยวข้องด้วยตามอาญา ดังนี้ (มาตรา 35)
1. เมื่อทราบข่าวว่ามีการกระทำผิดกฎหมายเกิดขึ้นหรือสงสัยว่าจะได้
เกิดขึ้นในตำบลของตนต้องแจ้งความต่อกรรมการอำเภอให้ทราบ
2. เมื่อทราบข่าวว่ามีการกระทำผิดกฎหมายเกิดขึ้นหรือสงสัยว่าจะได้
เกิดขึ้นในตำบลที่ใกล้เคียงต้องแจ้งความต่อกำนัน นายตำบลนั้นให้ทราบ
3. เมื่อปรากฏว่าผู้ใดกำลังกระทำผิดกฎหมายก็ดีหรือมีเหตุควรสงสัยว่า
เป็นผู้ที่ได้กระทำผิดกฎหมายก็ดี ให้จับผู้นั้นไว้ และรีบนำส่งต่อกรรมการอำเภอ
4. ถ้ามีหมายหรือมีคำสั่งตามหน้าที่ราชการให้จับผู้ใดในตำบลนั้น
เป็นหน้าที่ของกำนันที่จะจับผู้นั้น แล้วรีบส่งกรรมการอำเภอตามสมควร
5. เมื่อเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ออกหมายสั่งให้ค้นหรือให้ยึด กำนันต้อง
จัดการให้เป็นไปตามกฎหมาย
6. ถ้ามีผู้มาขออายัดตัวคนหรือสิ่งของก็ดีหรือผู้ต้องโจรกรรมจะทำหมาย
ตราลिनหรือมีผู้จะมาขอทำการชันสูตรบาดแผลก็ดี ทั้งนี้ให้กำนันสืบสวนพ้องข้อความแล้วรีบ
นำตัวผู้ขอส่งต่อกรรมการอำเภอตามสมควร

2.3 ด้านงานทะเบียน

ตามกฎหมายว่าด้วยลักษณะปกครองท้องที่ได้กำหนดให้กำนัน
ผู้ใหญ่บ้านมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับงานทะเบียนดังต่อไปนี้

1. เป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านที่จะทำบัญชีสำมะโนครัวในหมู่บ้าน และคอย
แก้ไขบัญชีนั้นให้ถูกต้องเสมอ (มาตรา 27 ข้อ 4)

2. ถ้ามีคนจรแปลกหน้านอกสำมะโนครัวหมู่บ้านนั้นเข้ามาอาศัย
เป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านจะต้องไต่ถาม ให้รู้จักตัวและรู้เหตุการณ์ที่มาอาศัย ถ้าเห็นว่า
ไม่ได้มาโดยสุจริต ให้เอาตัวผู้นั้นส่งกำนันนายตำบลของตน (มาตรา 27 ข้อ 6)

3. ให้กำนันดูแลคนเดินทาง ซึ่งไม่มีเหตุควรสงสัยว่าจะเป็นผู้ร้ายให้ได้มีที่
พักตามสมควร (มาตรา 38)

4. ถ้าผู้เดินทางด้วยราชการจะต้องการคนนำทางหรือขาดแคลนพาหนะ
เสบียงอาหารในระหว่างทางและจะต้องขอต่อกำนันให้ช่วยสงเคราะห์ กำนันต้องช่วยจัดหา
ให้ตามที่จะทำได้ถ้าหากว่าการช่วยเหลือจะต้องออกราคาจ้างเพียงใดให้กำนันเรียกเอาแก่
ผู้เดินทางนั้น (มาตรา 38)

5. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ต้องรักษาบัญชีสำมะโนครัวและทะเบียนบัญชีของ
รัฐบาลในตำบลนั้นและคอยแก้ไขเพิ่มเติมให้ถูกต้องตรงตามบัญชีของผู้ใหญ่บ้าน (มาตรา 41)

6. เมื่อผู้ใหญ่บ้านนำคนจรแปลกหน้าออกจากสำมะโนครัวตำบลมาส่ง
กำนันตามความในมาตรา 27 ข้อ 6 ให้กำนันปรึกษาหารือกับผู้ใหญ่บ้านเมื่อเห็นสมควรจะ
ขับไล่ผู้นั้นออกไปเสียจากท้องที่ตำบลนั้นก็ได้ (มาตรา 53)

ในการที่จัดสำรวจสำมะโนครัวและจดทะเบียนบัญชีต่าง ๆ เพื่อประโยชน์
ในราชการ เช่น การที่จะสำรวจสำมะโนครัวและทำบัญชีไร่นาและสิ่งของ ต้องพิทักษ์
อาคารในตำบลนั้น กำนันจะเรียกผู้ใหญ่บ้านทั้งปวงประชุมกันตรวจทำบัญชีให้ถูกต้อง
และลงชื่อพร้อมกันเป็นพยานในบัญชีที่จะยื่นต่อเจ้าพนักงานก็ได้ (มาตรา 57)

2.4 ด้านการพัฒนาตำบลและส่งเสริมอาชีพของราษฎร

ตามกฎหมายลักษณะปกครองท้องที่ นายอำเภอและกำนันมีหน้าที่ดูแล
รักษาสิ่งซึ่งเป็นสาธารณประโยชน์ของแผ่นดิน ซึ่งในทางปฏิบัติผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้มีส่วน
ช่วยเหลืออำเภอและกำนันในการดำเนินการ ดังนี้

1. ชี้แจงให้ประชาชนเห็นความสำคัญของที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของ
แผ่นดิน สำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันซึ่งในอนาคตเมื่อบ้านเมืองเจริญขึ้นจำนวนของประชาชน
ก็จะเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับเมื่อถึงเวลานั้นแล้วจะไม่มีที่ดินสาธารณประโยชน์สำหรับ

ให้สาธารณชนใช้ร่วมกัน

2. ตรวจสอบที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันจากทะเบียนเดิมให้เป็นปัจจุบันกำหนดท้องที่เป็นคณะกรรมการที่อำเภอแต่งตั้งร่วมกับปลัดอำเภอที่ดินอำเภอ และป่าไม้อำเภอดำเนินการสอบสวน ตรวจสอบทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์

3. ทำการพัฒนาที่ดินสาธารณประโยชน์โดยประสานงานกับอำเภอ เพื่อขอความร่วมมือจากข้าราชการ พ่อค้า ประชาชนและมวลชนในท้องที่ ชุติคุณ ทำถนน ปลูกต้นไม้โดยรอบที่ดินสาธารณประโยชน์ อาจจะทำในรูปโครงการที่มีงบประมาณของทางราชการสนับสนุนอยู่แล้ว หรือการพัฒนาท้องถิ่นในโอกาสอันควร เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษา วันฉัตรมงคล วันจักรี เป็นต้น หรืออื่น ๆ

4. เสนอให้อำเภอพิจารณาในการใช้ที่ดินสาธารณประโยชน์ เพราะอำเภออาจนำที่ดินสาธารณประโยชน์ไปใช้เป็นสนามกีฬาหรือสถานที่พักผ่อนหย่อนใจหรืออาจนำไปใช้เป็นประโยชน์ในด้านเศรษฐกิจแก่ส่วนรวม เช่น ใช้เป็นแปลงทดสอบปลูกพืชชนิดต่าง ๆ ใช้เป็นสถานที่กลางสำหรับนำสินค้าไปจำหน่ายใช้เป็นทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ หรือใช้บางส่วนเป็นแหล่งสาธารณะประจำตำบลหมู่บ้าน เป็นต้น

5. ช่วยเหลืออำเภอตรวจตราดูแลมิให้บุคคลหรือหน่วยราชการใดเข้าไปใช้ที่ดินสาธารณประโยชน์ ก่อนที่จะได้รับอนุมัติจากกระทรวงมหาดไทย กรณีมีผู้บุกรุกครอบครองทำประโยชน์มิชอบในที่ดินดังกล่าวให้รายงานอำเภอทราบ เพื่อรีบดำเนินการแก้ไขทันทีก่อนที่ปัญหาจะเพิ่มมากขึ้น

นอกจากนี้กฎหมายลักษณะปกครองท้องที่ยังกำหนดให้กำนันผู้ใหญ่บ้านมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับกิจการสาธารณประโยชน์ดังต่อไปนี้

1. ถ้าเกิดเหตุจลาจลก็ดี ฆ่ากันตายก็ดี ตีชิงก็ดี ปล้นทรัพย์ก็ดี ไฟไหม้ก็ดี หรือเหตุร้ายสำคัญอย่างใดอย่างหนึ่ง ในหมู่บ้านของตนหรือในหมู่บ้านใกล้เคียงอันสมควรจะช่วยเหลือได้เป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านจะต้องเรียกลูกบ้านของตนออกช่วยต่อสู้ติดตามจับผู้ร้ายเอาของกลางคืนหรือดับไฟ หรือช่วยอย่างอื่นที่สมควรโดยเต็มกำลัง

2. ผู้ใหญ่บ้านเห็นลูกบ้านของตนคนใดแสดงความอาฆาตมาดร้ายแก่ผู้อื่นก็ดี หรือเป็นคนจรจัดไม่ปรากฏการทำมาหาเลี้ยงชีพ และไม่สามารถจะชี้แจงให้เห็นความบริสุทธิ์ของตนได้ก็ดี ผู้ใหญ่บ้านมีอำนาจที่จะเรียกลูกบ้านคนนั้นมาได้ถาม และว่า

กล่าวสั่งสอน ถ้าไม่ฟังให้เอาตัวส่งกำนันจัดการตามความ ในมาตรา 52 แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (มาตรา 27 ข้อ 8)

3. ถ้าเกิดเหตุจลาจลก็ตีฆ่ากันตายก็ดี ชิงทรัพย์ก็ดี ปล้นทรัพย์ก็ดี ไฟไหม้ก็ดี หรือเหตุร้ายสำคัญอย่างใดอย่างหนึ่งในตำบลของตน หรือในตำบลที่ใกล้เคียง อันสมควรจะช่วยเหลือได้ก็ดีหรือมีผู้ร้ายแต่ที่อื่น ๆ มาฆ่าผู้หนึ่งในตำบลก็ดีหรือมีเหตุควรสงสัยว่าลูกบ้านคนในตำบลนั้นบางคนจะเกี่ยวข้องกับโจรผู้ร้ายก็ดีเป็นหน้าที่ของกำนันจะต้องเรียกผู้ใหญ่บ้านและลูกบ้านในตำบลออกช่วยต่อสู้ติดตามจับผู้ร้ายหรือติดตามเอาของกลางคืนหรือดับไฟหรือช่วยอย่างอื่นตามสมควรแก่การโดยเต็มกำลัง (มาตรา 37)

4. กำนันต้องตรวจจับการสิ่งซึ่งเป็นสาธารณประโยชน์อันอยู่ในตำบลนั้น เช่น สระน้ำ ศาลาอาศัย ที่เลี้ยงปศุสัตว์ เป็นต้น (มาตรา 40)

5. กำนันกระทำการตามหน้าที่จะเรียกผู้ใดมาหาหรือให้ช่วยก็ได้ (มาตรา 43) ถ้ามีเหตุสงสัยว่าผู้ใดในตำบลนั้น แสดงความอาฆาตมาดร้ายแก่ผู้อื่นก็ดีหรือเป็นคนจรจัดไม่ปรากฏการทำมาหาเลี้ยงชีพและไม่สามารถชี้แจงความบริสุทธิ์ของตนได้ก็ให้กำนันเรียกประชุมผู้ใหญ่บ้านสืบสวนถ้ามีหลักฐานควรเชื่อว่าเป็นความจริงก็ให้เอาตัวผู้นั้นส่งกรมการอำเภอไปฟ้องร้องเอาโทษตามมาตรา 30 แห่งประมวลกฎหมายอาญา (มาตรา 52)

6. ถ้าลูกบ้านผู้ใดไปตั้งกระท่อมหรือโรงเรือนอยู่ในที่เปลี่ยนในตำบลนั้นซึ่งน่ากลัวจะเป็นอันตรายด้วยโจรผู้ร้าย หรือน่าสงสัยว่าจะเป็นสำนักโจรผู้ร้ายอย่างนี้ให้กำนันกับผู้ใหญ่บ้านในตำบลนั้นประชุมปรึกษากันดู เมื่อเห็นเป็นการสมควรแล้วจะบังคับให้ลูกบ้านคนนั้นย้ายเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านราษฎรก็ได้ และให้นำความแจ้งต่อกรมการอำเภอด้วย (มาตรา 54)

7. ในวันเวลาใดจะมีอันตรายแก่การทำมาหากินของลูกบ้านในตำบลนั้น เช่นมีโรคภัยไข้เจ็บติดต่อเกิดขึ้นหรือมีน้ำมากหรือมีน้ำน้อยเกินไป เป็นต้น ให้กำนันผู้ใหญ่บ้านและแพทย์ประจำตำบลปรึกษากันในการที่จะป้องกันแก้ไขเยียวยาอันตรายด้วยการแนะนำลูกบ้านให้ทำอย่างใดหรือลงแรงช่วยกันได้ประการใด กำนันมีอำนาจที่จะบังคับการนั้นได้ ถ้าเห็นเป็นการเหลือกำลังให้ร้องเรียนต่อกรมการอำเภอและผู้ว่าราชการเมืองขอคำสั่งรัฐบาลช่วย (มาตรา 56)

8. ในเวลาใดมีการนัดชดถุกษ์ หรือเป็นการประชุมการใหญ่ในตำบลนั้นกำนันจะเรียกผู้ใหญ่บ้านและแพทย์ประจำตำบลพร้อมกัน มาช่วยพิทักษ์รักษาความสงบเรียบร้อยในที่อันนั้น ถ้าแลเป็นการจำเป็นแล้วจะขอแรงราษฎรมาช่วยก็ได้ (มาตรา 60)

2.5 อำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านตามกฎหมายอื่น ๆ

2.5.1 ด้านการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย

(1) พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 (แก้ไขเพิ่มเติมถึงปัจจุบัน พ.ศ. 2542)

(1.1) พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2486

(1.2) พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2489

(1.3) พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2510

(1.4) พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2516

(1.5) พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2525

(1.6) พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 7) พ.ศ. 2527

(1.7) พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2532

(1.8) พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 9) พ.ศ. 2535

(2) ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการปฏิบัติงานประณีประนอมข้อพิพาทของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ. 2530 กำหนดผู้ใหญ่บ้านทำหน้าที่ในการประณีประนอมข้อพิพาทของคณะกรรมการหมู่บ้าน

(3) ประมวลกฎหมายอาญา และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดผู้ใหญ่บ้าน เป็นพนักงานฝ่ายปกครอง มีอำนาจและหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของราษฎรภายในพื้นที่ ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 มีอำนาจและหน้าที่ในการสืบสวนคดีอาญาที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่ได้ ตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 2 (10) และ (16) กำหนดผู้ใหญ่บ้าน เป็นพนักงานฝ่ายปกครอง มีอำนาจและหน้าที่ในการจับกุมผู้กระทำความผิดอาญา โดยไม่มีหมายจับได้ในกรณี

(3.1) กระทำผิดซึ่งหน้า

(3.2) มีพฤติการณ์อันควรสงสัย

(3.3) มีเหตุอันควรสงสัย

(3.4) เมื่อมีผู้ขอให้จับตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 78

2.5.2 งานที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงานร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐและรัฐวิสาหกิจในพื้นที่ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

(1) พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการเมืองพัทยา พ.ศ. 2521 กำหนดผู้ใหญ่บ้านจึงยังคงมีอำนาจหน้าที่ตาม พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457

(2) พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน ยังคงมีอำนาจหน้าที่เช่นเดิมในพื้นที่ ตำบล หมู่บ้าน

2.5.3 งานด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ แบ่งออกได้เป็น ด้าน เกษตรกรรม กฎหมายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

(1) ประมวลกฎหมายที่ดิน

ผู้ใหญ่บ้านอาจได้รับมอบหมายให้ช่วยเหลือเจ้าพนักงานที่ดิน ในการรังวัดที่ดิน ออกหนังสือสำคัญ (นส.) หรือโฉนด หรือการแบ่งแยก โอน ซ้ำ ชาย ที่ดิน ซึ่งในการนี้อาจได้รับค่าป่วยการจากทางราชการ (กฎกระทรวงมหาดไทย ฉบับวันที่ 32 พ.ศ. 2522) ออกตามความให้ใช้ พระราชบัญญัติกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497 ด้วย ผู้ใหญ่บ้าน ในฐานะผู้ปกครองท้องที่ มีหน้าที่ตรวจตราดูแลที่ดินของรัฐ มิให้บุคคลใดกระทำการดังนี้

(1.1) เข้าไปยึดถือ ครอบครองรวมถึงการก่อสร้างหรือเผาป่า

(1.2) ทำลายหรือทำให้ที่ดิน ที่หิน ที่กรวด หรือที่ทราย เสื่อมสภาพ ในบริเวณที่ประกาศหวงห้าม

(1.3) ทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดอันเป็นอันตรายแก่ทรัพยากรในที่ดิน

เมื่อพบการกระทำผิดกฎหมายดังกล่าว ให้รายงานอำเภอทราบ เพื่อทำการจับกุม

(2) พระราชบัญญัติเช่าที่ดินเพื่อการเกษตร พ.ศ. 2524

ผู้ใหญ่บ้านในหมู่บ้านที่อยู่ในท้องที่ที่มีการเช่าที่ดิน เพื่อเกษตรกรรม เป็นคณะกรรมการเช่าที่ดินเพื่อเกษตรกรรมประจำตำบล (คชก.ตำบล) โดยตำแหน่งมีอำนาจหน้าที่

(2.1) กำหนดอัตราค่าเช่าขั้นสูงของแต่ละท้องที่

(2.2) พิจารณาวินิจฉัยข้อพิพาทเกี่ยวกับการเรียกเก็บค่าเช่า การชำระค่าเช่า ระยะเวลาของการเช่า ตลอดจนข้อพิพาทอื่น หรือค่าเสียหายจากการเช่า ตามคำขอของผู้เช่าหรือผู้ให้เช่า และมีคำสั่งใด ๆ ให้ผู้เช่า หรือผู้ให้เช่าปฏิบัติหรือมิให้ ปฏิบัติการใด ๆ เพื่อเกิดผลตามคำวินิจฉัย

(2.3) อำนาจหน้าที่ตามที่คณะกรรมการเช่าที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ประจำจังหวัด (คชก.จังหวัด) มอบหมาย

(2.4) กฎหมายกำหนดให้ คชก. เป็นเจ้าพนักงานตามประมวล กฎหมายอาญามีอำนาจเรียก ผู้เช่า ผู้ให้เช่า หรือผู้เกี่ยวข้องมาให้ถ้อยคำหรือชี้แจงหรือ

ส่งเอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้องมาให้ถ้อยคำหรือชี้แจง หรือส่งเอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการเช่า มาประกอบการพิจารณาได้ นอกจากนี้มีอำนาจเข้าไปในที่ดิน ที่เช่าหรือที่เก็บผลผลิตของผู้เช่า ผู้ให้เช่า หรือผู้ซึ่งเกี่ยวข้อง ในระยะเวลาระหว่างพระอาทิตย์ขึ้นถึงพระอาทิตย์ตก เพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการเช่าได้

(3) พระราชบัญญัติปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518

การปฏิรูปที่ดินเป็นการปรับปรุงเกี่ยวกับสิทธิและการถือครองในที่ดินเพื่อเกษตรกรรม รวมตลอดถึงการจัดที่อยู่อาศัยในที่ดิน โดยรัฐนำที่ดินของรัฐหรือที่รัฐซื้อหรือเวนคืนจากเจ้าของที่ดิน ซึ่งมีได้ทำประโยชน์ในที่ดินนั้นด้วยตนเอง หรือมีที่ดินเกินสิทธิ เพื่อจัดให้แก่เกษตรกรผู้ไม่มีที่ดินของตนเอง หรือเกษตรกรที่มีที่ดินไม่เพียงพอแก่การครองชีพ

การกำหนดเขตที่ดินในท้องที่ใดในเขตปฏิรูปที่ดินให้ตราเป็นพระราชกฤษฎีกา โดยมีแผนที่แสดงเขตและระบุท้องที่ที่อยู่ในเขตปฏิรูปที่ดินโดยให้ถือเอาเขตอำเภอเป็นหลัก ที่ดินที่บุคคลได้รับสิทธิโดยการปฏิรูปที่ดิน จะทำการแบ่งแยกหรือโอนสิทธิในที่ดินนั้นไปยังผู้อื่นมิได้ เว้นแต่เป็นการตกทอดแก่ทายาทโดยธรรม (ลูก หลาน บิดา มารดา พี่ น้อง ลุง ป้า น้า อา เป็นต้น) หรือโอนไปยังสถาบันเกษตรกรหรือสำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) เพื่อประโยชน์ในการปฏิรูปที่เพื่อการเกษตรกรรม ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน อาจได้รับมอบหมายจากนายอำเภอ (ซึ่งเป็นอนุกรรมการปฏิรูปที่ดินระดับจังหวัด) ในการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการปฏิรูปที่ดิน

(4) พระราชบัญญัติจัดรูปที่ดินเพื่อการเกษตร พ.ศ. 2527

การจัดรูปที่ดินเป็นการดำเนินงานพัฒนาที่ดินที่ใช้เพื่อเกษตรกรรม ให้สมบูรณ์ทั่วถึงที่ดินทุกแปลง เพื่อเพิ่มผลผลิตและลดต้นทุนการผลิต โดยทำการรวบรวมที่ดินหลายแปลงในบริเวณเดียวกัน เพื่อวางแผนจัดรูปที่ดินเสียใหม่ เขตโครงการจัดรูปที่ดินในท้องที่ใดให้ตราเป็นพระราชกฤษฎีกา พร้อมทั้งรายชื่อเจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบธรรมด้วยกฎหมาย และแผนที่แสดงเขตโครงการจัดรูปที่ดิน (เป็นงานในหน้าที่ของกรมชลประทาน) นายอำเภอและปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอ อำเภอท้องที่ที่มีการจัดรูปที่ดินเป็นคณะกรรมการจัดรูปที่ดินจังหวัด อาจมอบหมายให้กำนันผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ช่วยเหลือในการดำเนินงานเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการจัดรูปที่ดินได้

(5) ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการช่วยเหลือเกษตรกรและผู้ยากจน พ.ศ. 2528

ตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ 222/2526 ลงวันที่ 20 ธันวาคม 2526 แต่งตั้งคณะกรรมการช่วยเหลือเกษตรกรผู้ยากจน (กชก.) โดยกำนัน (ตำบลที่ผู้ร้อง มีภูมิลำเนาหรือที่ดินพิพาทตั้งอยู่) เป็นอนุกรรมการส่วนอำเภอ (อชก. ส่วนอำเภอ) ที่ทำการปกครองอำเภอเป็นเจ้าของเรื่องมีอำนาจหน้าที่พิจารณาช่วยเหลือเกษตรกรและผู้ยากจน ผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนหรือเสียหายเกี่ยวกับหนี้สินที่ดินทำกิน และคดีความต่าง ๆ โดยสำนักงานกลางช่วยเหลือเกษตรกรผู้ยากจน

(6) พระราชบัญญัติการชลประทานราษฎร์ พ.ศ. 2482

การชลประทานราษฎร์ หมายความว่า การชลประทานที่ราษฎรได้ร่วมกันจัดทำขึ้นเพื่อประโยชน์แก่การเพาะปลูกของราษฎรในท้องที่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มีอำนาจหน้าที่ดังนี้คือ

(6.1) เกณฑ์แรงงานหรือเครื่องอุปกรณ์การชลประทานส่วนราษฎรในเวลาฉุกเฉิน การเกณฑ์แรงงานหรืออุปกรณ์การชลประทานให้กำหนดเกณฑ์เอาตามเนื้อที่ที่ทำการเพาะปลูก

(6.2) ผู้ใดไม่สามารถไปทำงานตามคำสั่งเกณฑ์ของเจ้าพนักงาน ถ้าสามารถจัดผู้อื่นไปทำแทน ผู้นั้นต้องจัดให้ผู้อื่นที่สมควรไปทำแทน หรือจะให้เงินค่าทดแทนแรงงานตามปริมาณแห่งงานที่จะต้องทำก็ได้

(6.3) เป็นผู้แบ่งและควบคุมงาน ในการแบ่งปันการงานและเครื่องอุปกรณ์ชลประทานส่วนราษฎร

(6.4) แบ่งปันน้ำในเขตชลประทานส่วนราษฎร โดยแบ่งปันตามส่วนของจำนวนเนื้อที่ที่ทำการเพาะปลูก เว้นแต่กรณีที่ตกลงกันไม่ได้ จึงให้นายอำเภอหรือผู้แทน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และหัวหน้าการชลประทานในส่วนที่เกี่ยวข้องนั้นไม่น้อยกว่าสามนาย เป็นผู้พิจารณาเพื่อชี้ขาดตามเสียงข้างมาก

(7) พระราชบัญญัติการชลประทานหลวง พ.ศ. 2485

การชลประทานหลวงเป็นกิจการที่กรมชลประทานจัดทำขึ้นนั้น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในท้องที่ซึ่งอยู่ในเขตชลประทานมีหน้าที่ดูแลรักษาคันคลองและทางน้ำชลประทานที่อยู่ในเขตท้องที่

(8) พระราชบัญญัติปุ๋ย พ.ศ. 2518

กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หากพบว่าการจำหน่ายปุ๋ยเคมีที่จำหน่าย

ในท้องตลาดเสื่อมคุณภาพ ผิดมาตรฐาน ปลอม น้ำหนักน้อยกว่าที่แจ้งไว้ ปริมาณธาตุอาหารไม่ถูกต้องครบถ้วนตามที่แจ้งไว้ ควรแจ้งให้อำเภอรอบ เพื่อดำเนินการต่อไป ทั้งนี้ เพื่อรักษาผลประโยชน์ของเกษตรกร

ด้านพาณิชย์กรรม กฎหมายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

1. พระราชบัญญัติการค้าข้าว พ.ศ. 2489 หมายถึง การค้าข้าวเปลือกทุกชนิด ข้าวกล้อง ข้าวสาร ข้าวเหนียว และรวมตลอดถึงปลายข้าว รำ และสิ่งใด ๆ ที่แปรสภาพมาจากข้าว กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อาจได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ช่วยเหลือนายอำเภอ ปลัดอำเภอ ซึ่งเป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ตามประกาศแต่งตั้งของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์

2. พระราชบัญญัติกำหนดราคาสินค้าและป้องกันการผูกขาด พ.ศ. 2522 กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อาจได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ช่วยเหลือนายอำเภอในการปฏิบัติให้เป็นไปตามประกาศหรือคำสั่งของคณะกรรมการส่วนจังหวัด ซึ่งมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน (สำนักงานพาณิชย์จังหวัดเป็นเจ้าของเรื่อง)

3. พระราชบัญญัติมาตราชั่ง ตวง วัด พ.ศ. 2466 ตามกฎหมายว่าด้วยมาตราชั่ง ตวง วัด กำหนดให้เครื่องชั่ง เครื่องตวง เครื่องวัด ทั้งปวงที่บุคคลผู้ใดใช้หรือมีอยู่ในความครอบครองนั้น ต้องมีตราเครื่องหมายคำรับรองของสำนักงานกลาง หรือสำนักงานสาขาชั่ง ตวง วัด ของกระทรวงพาณิชย์ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้ใกล้ชิดประชาชนและเกษตรกร จึงควรสอดส่องดูแลเมื่อพบว่าผู้ใดกระทำผิดหรือมีเหตุสงสัยว่าได้กระทำผิดกฎหมายเกี่ยวกับมาตราชั่ง ตวง วัด ควรแจ้งอำเภอรอบเพื่อดำเนินการตามกฎหมาย

ด้านอุตสาหกรรม กฎหมายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

1. พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2512 ทำหน้าที่ในการช่วยสอดส่องดูแลโรงงาน อาคารสถานที่ หรือยานพาหนะ ที่ใช้เครื่องจักรมีกำลังรวมตั้งแต่สองแรงม้าขึ้นไปหรือใช้คนงานตั้งแต่เจ็ดคนขึ้นไป โดยใช้เครื่องจักรหรือไม่ก็ตาม

2. พระราชบัญญัติน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ. 2521 และพระราชบัญญัติว่าด้วยราคาการเก็บรักษาน้ำมันเชื้อเพลิง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อาจได้รับมอบหมายจากนายอำเภอให้ช่วยดูแลเกี่ยวกับการค้าน้ำมันเชื้อเพลิงและการเก็บรักษาน้ำมันเชื้อเพลิง ซึ่งผู้ค้าน้ำมันโดยจัดตั้งเป็นสถานีบริการจำหน่ายน้ำมันเชื้อเพลิง รวมทั้งบรรดาสถานีที่รับอนุญาตให้เก็บน้ำมันเชื้อเพลิงต้องมีป้ายตามชนิดและขนาดซึ่งเจ้า

พนักงานได้กำหนดให้แสดงไว้ ณ ที่ซึ่งเห็นได้ง่าย บ้ายนั้นให้มีคำว่า “สถานที่รับอนุญาต เก็บน้ำมันเชื้อเพลิง ใบอนุญาตเลขที่.....” ใบอนุญาตมีกำหนด 1 ปีหมดอายุวันที่ 31 เดือน ธันวาคม ของทุกปี

2.5.4 งานด้านการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม กฎหมายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2518 กำหนด ผู้ใหญ่บ้านมีหน้าที่สอดส่องดูแล และหากพบการกระทำอันใดจะทำให้คุณภาพสิ่งแวดล้อมมีผลเสียหาย ควรรายงานให้นายอำเภอ หรือสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ เพื่อพิจารณาหาทางแก้ไข

2.5.5 งานที่เกี่ยวกับภาษีอากร กฎหมายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

(1) พระราชบัญญัติภาษีบำรุงท้องที่ พ.ศ. 2508 โดยกำหนดให้ กำหนดเป็นคณะกรรมการตีราคาปานกลางที่ดิน และผู้ใหญ่บ้านเป็นเจ้าของพนักงานสำรวจ ช่วยเหลือในการเร่งรัดจัดเก็บภาษีบำรุงท้องที่ค้างชำระ

(2) ประมวลรัษฎากร ประมวลรัษฎากรไม่ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของ กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน ไว้โดยตรง แต่พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2486 ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของกำหนด ผู้ใหญ่บ้านให้มีหน้าที่ควบคุมดูแลลูกบ้านให้ปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งจะต้องพึงกระทำตามกฎหมายหรือระเบียบแบบแผนของทางราชการ เช่น การตรวจและนำการเก็บภาษีอากรในตำบลให้อยู่ในหน้าที่ของ กำหนดผู้เป็นนายตำบล ผู้ใหญ่บ้านทั้งปวงในตำบลนั้นและแพทย์ประจำตำบลจะต้องช่วยกันเป็นธุระจัดการให้เรียบร้อยได้ตามสมควรแก่หน้าที่ ตามความในมาตรา 27 ข้อ 9 ประกอบ มาตรา 34 และมาตรา 34 ทวิ

(3) พระราชบัญญัติภาษีป้าย พ.ศ. 2510 (แก้ไขเพิ่มเติมถึงปัจจุบัน)

(4) พระราชบัญญัติภาษีป้าย (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2534

(5) กฎกระทรวง ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2512) ออกตามความใน

พระราชบัญญัติภาษีป้าย พ.ศ. 2510

(6) กฎกระทรวง ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2535) ออกตามความในพระราชบัญญัติภาษีป้าย พ.ศ. 2510

(7) กฎกระทรวง ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2535) ออกตามความใน

พระราชบัญญัติภาษีป้าย พ.ศ. 2510

(8) กฎกระทรวง ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2535) ออกตามความใน พระราชบัญญัติภาษี
ป้าย พ.ศ. 2510

(9) กฎกระทรวง ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2535) ออกตามความใน พระราชบัญญัติภาษี
ป้าย พ.ศ. 2510

(10) ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่องให้องค์การบริหารส่วนตำบล
เป็นราชการส่วนท้องถิ่นมีอำนาจจัดเก็บภาษีป้าย

กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มีหน้าที่ทำการสำรวจป้ายที่อยู่ในข่ายเสียภาษี
ส่งให้เจ้าพนักงานเพื่อเพิ่มชื่อในทะเบียนและจัดเก็บภาษีต่อไป (ตามหนังสือที่ ทม 0409/ว
710 ลงวันที่ 7 มิถุนายน 2528)

(11) พระราชบัญญัติภาษีโรงเรือนและที่ดิน พ.ศ. 2475 (แก้ไขเพิ่มเติมถึง
ปัจจุบัน)

1. พระราชบัญญัติภาษีโรงเรือนและที่ดิน แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.
2475

2. พระราชบัญญัติภาษีโรงเรือนและที่ดิน (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2485

3. พระราชบัญญัติภาษีโรงเรือนและที่ดิน (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2534

ผู้ใหญ่บ้านได้รับมอบหมายให้ช่วยเหลืออำเภอสำรวจโรงเรือนหรือ
สิ่งปลูกสร้างอื่น ๆ กับที่ดินซึ่งใช้ต่อเนื่องกับโรงเรือนสิ่งปลูกสร้างนั้น ซึ่งอยู่ในความ
รับผิดชอบอันอยู่ในข่ายที่จะต้องเสียภาษีโรงเรือนและที่ดิน (ตามหนังสือที่ ทม 0309/ว
698 ลงวันที่ 4 กรกฎาคม 2521 รายละเอียดดูในหนังสือที่อ้าง หน้า 605) แจ้งประกาศ
อำเภอให้ผู้รับประเมินซึ่งมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่จะต้องเก็บภาษีโรงเรือนและที่ดินไปรับ
แบบพิมพ์แสดงรายการแห่งทรัพย์สิน (ภ.ร.ด.2) ภายในระยะเวลาที่กำหนด

2.5.6 ด้านการอนุรักษ์และรักษาสิ่งแวดล้อม กฎหมายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

(1) พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484

กำนัน ผู้ใหญ่บ้านเป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ ตามประกาศกระทรวง
เกษตรและสหกรณ์ ลงวันที่ 1 กันยายน 2525 มีอำนาจ หน้าที่ในการป้องกันและ
ปราบปรามการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า และกระทำผิดต่าง ๆ ตามพระราชบัญญัติป่าไม้
ภายในเขตท้องที่รับผิดชอบ

(2) พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507

กำนัน ผู้ใหญ่บ้านเป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ ตามประกาศกระทรวง เกษตรและสหกรณ์ ลงวันที่ 5 พฤษภาคม 2526 มีอำนาจ หน้าที่ในการป้องกันและปราบปรามการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าในเขตป่าสงวน รวมทั้งมีอำนาจสั่งให้ผู้ใดออกจากเขตป่าสงวนแห่งชาติ หรืองดเว้นการกระทำใด ๆ ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ และมีอำนาจสั่งให้ผู้กระทำความผิดแก้ไข รื้อถอนสิ่งที่เป็นอันตรายต่อป่าหรือทำให้ป่าเสื่อมสภาพหากไม่ปฏิบัติตามก็รื้อทำลายแก้ไขได้ทั้งนี้ให้มีอำนาจและหน้าที่ได้ภายในเขตท้องที่ที่รับผิดชอบ

(3) พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2503

กำนัน ผู้ใหญ่บ้านเป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ ตามประกาศกระทรวง เกษตรและสหกรณ์ ลงวันที่ 5 กันยายน 2525 มีอำนาจ หน้าที่ในการป้องกันและปราบปรามการกระทำผิดตามกฎหมายนี้ รวมทั้งตรวจสอบการอนุญาตต่าง ๆ ภายในเขตท้องที่ที่รับผิดชอบ ดังนี้

(3.1) ห้ามมิให้ผู้ใดล่าสัตว์ป่าสงวน ครอบครองสัตว์ป่าสงวนหรือซากของสัตว์ป่าสงวน

(3.2) ห้ามมิให้ผู้ใดล่าสัตว์ป่าคุ้มครอง ครอบครองสัตว์ป่าคุ้มครองเกินปริมาณที่กำหนด หรือค้าสัตว์ป่าคุ้มครอง เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่

(3.3) ห้ามมิให้ผู้ใดค้า หรือมีซากสัตว์ป่าคุ้มครองชนิดที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่

2.5.7 ด้านการจดทะเบียนต่าง ๆ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

(1) พระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2534 และประกาศสำนักทะเบียนกลางเรื่องการแต่งตั้ง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นนายทะเบียนผู้รับแจ้ง ลงวันที่ 23 มีนาคม 2535 เป็นนายทะเบียนเป็นผู้รับแจ้งประจำตำบล หมู่บ้าน มีหน้าที่รับแจ้งการเกิด การตาย การย้ายที่อยู่ การสร้างบ้านใหม่ การรื้อบ้าน และการกำหนดเลขประจำบ้าน

(2) พระราชบัญญัติบัตรประจำตัวประชาชน พ.ศ. 2526 และฉบับที่ 2 พ.ศ. 2542 เป็นเจ้าพนักงานตรวจบัตรตามด่านตรวจต่าง ๆ ที่ตั้งขึ้นโดยชอบด้วยกฎหมาย ทั้งนี้จะต้องมีคำสั่งให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้านปฏิบัติหน้าที่ ณ ด่านตรวจนั้น ๆ

(3) คำสั่งกระทรวงมหาดไทยที่ 674/2540 เรื่องแต่งตั้งเจ้าพนักงานตรวจบัตร และพนักงานเจ้าหน้าที่ ลงวันที่ 29 ธันวาคม 2540 และระเบียบกรมการปกครองว่าด้วยการจัดทำบัตรประจำตัวประชาชน พ.ศ. 2528

(3.1) เป็นบุคคลนำเชื่อถือในการรับรองตัวบุคคลผู้ขอทำบัตร โดยให้คำรับรองผู้ทำบัตรเฉพาะผู้ที่ตนรู้จักคุ้นเคย และยืนยันได้ว่าเป็นผู้มีสัญชาติไทย และเป็นบุคคลเดียวกับที่มีชื่อในทะเบียนบ้าน ตามที่แจ้งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่จริง ในกรณี ที่พนักงานเจ้าหน้าที่ร้องขอ

(3.2) เป็นผู้มอบบัตรประจำตัวประชาชนให้กับราษฎรในตำบล หมู่บ้าน (เฉพาะบัตรที่ไม่ได้ออกด้วยระบบคอมพิวเตอร์)

(4) พระราชบัญญัติจดทะเบียนครอบครัว พ.ศ. 2541

ผู้ใหญ่บ้านมีอำนาจหน้าที่ในฐานะพยานกรณียื่นคำร้องขอจดทะเบียนสมรสต่อกำหนดท้องที่ที่ชายหรือหญิงฝ่ายใดหรือทั้งสองฝ่ายมีถิ่นที่อยู่ ถ้าท้องที่ใด ผู้ว่าราชการจังหวัดเห็นสมควรประกาศโดยอนุมัติของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ยอมให้ยื่นคำร้องขอจดทะเบียนสมรสต่อกำหนดได้

(5) ระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการจดทะเบียนครอบครัว พ.ศ. 2541 กำหนดเป็น พยานในกรณีคู่สมรสประสงค์จะขอจดทะเบียนสมรสด้วยวาจาหรือกรียา

(6) พระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482

ผู้ใหญ่บ้านมีอำนาจและหน้าที่ดังนี้

(1) เป็นพยานในการจดทะเบียนทำตัวรูปพรรณสัตว์พาหนะ เมื่อเจ้าของสัตว์หรือตัวแทนนำสัตว์ไปขอจดทะเบียนทำตัวรูปพรรณจากนายทะเบียนท้องที่ ที่สัตว์นั้นอยู่

(2) มีหน้าที่ช่วยเหลือกำนันในการดำเนินการเกี่ยวกับการทะเบียนสัตว์ พาหนะ

(3) สำรองและจัดทำบัญชีสัตว์ที่ยังไม่ได้ทำตัวรูปพรรณ (แบบ ส.พ.19)

(4) จัดทำบัญชีสัตว์ประจำคอกซึ่งยังไม่ได้ทำตัวรูปพรรณ (แบบ ส.พ.18) และบัญชีสัตว์ที่ยังไม่ได้ทำตัวรูปพรรณ (แบบ ส.พ.19) และตรวจสอบแก้ไข กำหนดมีอำนาจและหน้าที่ ดังนี้

(1) รับมอบตัวรูปพรรณสัตว์ กรณีผู้มีตัวรูปพรรณแต่ไม่มีตัวสัตว์ ในครอบครองเพื่อส่งให้นายทะเบียนต่อไป

(2) รับแจ้งความหรือรับมอบตัวรูปพรรณสัตว์ที่ตายจากเจ้าของ สัตว์หรือตัวแทน

(3) รับมอบตัวรูปพรรณกรณีสัตว์หายตามคืนมาไม่ได้

(4) รับมอบตัวรูปพรรณสัตว์ที่ยังไม่ได้ทำตัวรูปพรรณ (แบบ ส.พ.19) จากผู้ใหญ่น้ำจันทวน 3 ฉบับ นำไปส่งนายทะเบียนเพื่อรับทราบและลงนาม และจัดเก็บบัญชี ดังกล่าวเพื่อเป็นหลักฐานตรวจสอบสิทธิ์และการจดทะเบียนทำตัวรูปพรรณ

(5) ล่ารวจและจัดทำบัญชีสัตว์ประจำคอกซึ่งยังไม่ได้ทำตัวรูปพรรณ (แบบ ส.พ.18) ส่งนายทะเบียนเป็นประจำทุกเดือน

(7) พระราชบัญญัติอาวูฐปีน เครื่องกระสุนวัตฤระเบิด ดอกไม้เพลิง และสิ่งเทียมอาวูฐปีน พ.ศ. 2490

ผู้ใหญ่น้ำจันทวนเป็นผู้รับคำรับรองเกี่ยวกับความประพฤติและหลักฐานของผู้ขออนุญาตมีและใช้อาวูฐปีนประกอบการพิจารณาของนายทะเบียนอำเภอ ตามคำสั่งกระทรวงมหาดไทย ที่ มท 0313/ว 509 ลงวันที่ 16 พฤศจิกายน 2516

(8) พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ว่าด้วยการตั้งวัด พ.ศ. 2505

วัดมี 2 ประเภท คือ วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา และสำนักสงฆ์เกี่ยวกับการสร้างวัด ผู้ใดประสงค์จะสร้างวัดให้ผู้ใหญ่น้ำจันทวนแนะนำบุคคลดังกล่าวยื่นคำขออนุญาตต่อนายอำเภอท้องที่พร้อมเอกสาร ดังนี้

(1) หนังสือสำคัญแสดงกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองที่ดิน ที่ยกให้สร้างวัดและต้องมีเนื้อที่ไม่น้อยกว่า 4 ไร่

(2) หนังสือแสดงความจำนงที่จะให้ที่ดินดังกล่าวเพื่อสร้างวัด จำนวนและสัมภาระที่จะใช้ในระยะเริ่มแรกต้องมีราคารวมกันไม่น้อยกว่าห้าหมื่นบาท

(3) แผนที่แสดงเขตที่วัดและระยะทางระหว่างวัดที่จะสร้างใหม่กับวัดอื่นโดยรอบ แผนที่แสดงสิ่งก่อสร้าง

(4) กำหนดระยะเวลาในการก่อสร้างให้แล้วเสร็จตามผัง การตั้งวัด การรวมวัด การย้ายวัด การยุบเลิกวัดและการขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา ให้เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอเห็นสมควร และให้นำปรึกษา นายอำเภอ แล้วเสนอเรื่องและความเห็นไปยังเจ้าคณะจังหวัดต่อไป

(9) กฎเสนาบดีว่าด้วยที่กุศลสถานชนิดศาลเจ้า พ.ศ. 2463

ศาลเจ้ามี 2 ประเภท คือศาลเจ้าเอกชน และศาลเจ้าที่อยู่ในความควบคุมของกระทรวงมหาดไทย ในท้องที่ใดหากมีผู้ประสงค์ขอจัดตั้งศาลเจ้า หรือยกศาลเจ้าให้อยู่ในความควบคุมของกระทรวงมหาดไทย ให้ผู้ใหญ่น้ำจันทวนแนะนำให้บุคคลดังกล่าวยื่นเรื่องราวเป็นหนังสือพร้อมด้วยรายละเอียดเกี่ยวกับที่ดิน โฉนดที่ดิน การขอต่อนายอำเภอ

ผู้ปกครองท้องถิ่นที่พิจารณาเสนอจังหวัด เพื่อขออนุมัติต่อกระทรวงมหาดไทย รับขึ้นทะเบียน เป็นศาลเจ้าในความปกครองดูแลของกระทรวงมหาดไทยต่อไป ส่วนการตั้งศาลเจ้าเอกชน (ศาลที่ตั้งในที่ดินเอกชน) ไม่ต้องขออนุมัติในการจัดตั้ง

(10) พระราชบัญญัติมัสยิด อิสลาม

หากมีผู้ประสงค์จะจัดตั้งมัสยิด เพื่อใช้ประกอบศาสนกิจของ ส่วนรวมให้ผู้ใหญ่บ้านแนะนำบุคคลดังกล่าวยื่นเรื่องราวตามแบบที่กำหนดต่อ คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดแห่งท้องถิ่น

(11) สุสานและฌาปนสถาน พ.ศ. 2528

เป็นผู้อนุญาต แทนผู้ว่าราชการจังหวัด (กรณีผู้ว่าราชการจังหวัด มีคำสั่งมอบหมาย) ให้เก็บ ฝัง หรือเผาศพ ในสถานที่อื่นนอกจากในสุสาน หรือฌาปนสถาน

2.5.8 งานด้านการป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน กฎหมายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

(1) พระราชบัญญัติป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน พ.ศ. 2522

ภารกิจ ได้แก่ การเตือนภัย จัดสถานที่หลบภัย อพยพประชากร ออกจากที่อันตราย ให้ความรู้แก่ประชาชน ป้องกันอัคคีภัย การติดต่อสื่อสาร การช่วยเหลือผู้ประสบภัย เจ้าหน้าที่ระวางภัย การรักษาความสงบเรียบร้อย การอนามัย และการรักษาพยาบาล การสวัสดิการยามฉุกเฉิน การวิศวกรรม การขนส่ง การพรองและควบคุม แสงไฟ

การจัดตั้งหน่วยอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนในระดับอำเภอ กำหนดให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้านต้องร่วมกับทางอำเภอรวบรวมกลุ่มประชาชนอาสาสมัคร ป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน จัดตั้งและฝึกอบรมเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติของทางราชการ โดยอนุโลมใช้ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยไทยอาสาป้องกันชาติ พ.ศ. 2521 ไปพลางก่อน

(2) พระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 สรุปได้ดังนี้ คือ

(2.1) ในเดือน กันยายน ของทุกปี กำหนดผู้ใหญ่บ้าน ต้องนำ ประกาศของนายอำเภอแจ้งให้ชายไทย สัญชาติไทยที่มีอายุย่างเข้าปีที่ 18 ไปลงทะเบียนทหาร กองเกิน ณ ที่ว่าการอำเภอ (แผนกสัสดีอำเภอ)

(2.2) ในเดือน ตุลาคม ของทุกปี กำหนดผู้ใหญ่บ้าน ต้องนำประกาศ ของนายอำเภอแจ้งให้ทหารกองเกินที่มีอายุย่างเข้าปีที่ 21 ใน พ.ศ. นั้น ไปแสดงตนเพื่อรับ หมายเรียก ณ ที่ว่าการอำเภอท้องถิ่น (แผนกสัสดีอำเภอ)

(2.3) ประมาณเดือน เมษายน - พฤษภาคม ของทุกปี นำราษฎรไปแสดงตนเพื่อคัดเลือกทหาร ณ ที่ว่าการอำเภอ หรือสถานที่ที่อำเภอกำหนด

(2.4) แนะนำผู้ที่หลบหนีราชการทหารให้กลับกรมกอง

(2.5) จับทหารกองเกินที่ไม่มารับหมายเรียกหรือขาดการตรวจเลือกส่งอำเภอ

(2.6) ประกาศให้ทหารกองเกิน หรือกองหนุนในคราวระดมพลเพื่อฝึกวิชาทหารและทดลองความพร้อม

อนึ่ง กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน จะต้องปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยการเกณฑ์ช่วยราชการทหาร ทั้งในเวลาปกติ (เฉพาะการเกณฑ์เพื่อการฝึกราชการสนามที่จำเป็นต้องมีพลเรือนเข้าร่วม) การเกณฑ์ในเวลาไม่ปกติ กล่าวคือ ประเทศอยู่ในภาวะการณ์รบหรือการสงครามหรือที่มีการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน และในเขตที่ประกาศใช้กฎอัยการศึก

(3) พระราชบัญญัติกองอาสารักษาดินแดน พ.ศ. 2497, 2504

ตามพระราชบัญญัติกองอาสารักษาดินแดน พ.ศ. 2497 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติกองอาสารักษาดินแดน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2504 กำหนดให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้านดำรงตำแหน่งผู้บังคับหมู่ อส. ตำบล มีหน้าที่สรุปดังนี้ (ม.16)

(3.1) บรรเทาภัยที่เกิดจากธรรมชาติและข้าศึก

(3.2) รักษาความสงบเรียบร้อยภายในท้องที่ร่วมกับพนักงาน

ฝ่ายปกครอง หรือตำรวจ

(3.3) รักษาสถานที่สำคัญและเส้นทางคมนาคม

(3.4) ป้องกันการจารกรรม สดับตลับฟัง และรายงานข่าว

(3.5) ช่วยอำนวยความสะดวกแก่ฝ่ายทหารตามที่ทหารต้องการ

(3.6) เป็นกำลังสำรอง พร้อมทั้งจะเพิ่มเติมและสนับสนุนทหาร

(4) ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยไทยอาสาป้องกันชาติ พ.ศ. 2521

2.5.9 งานด้านการป้องกันโรคติดต่อ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

(1) พระราชบัญญัติควบคุมการฆ่าสัตว์และจำหน่ายเนื้อสัตว์ พ.ศ. 2502

(2) พระราชบัญญัติสาธารณสุข พ.ศ. 2484

(3) พระราชบัญญัติโรคติดต่อ พ.ศ. 2523

โรคติดต่ออันตรายตาม พ.ร.บ.โรคติดต่อ พ.ศ. 2523 คือ

- (3.1) อหิวาตกโรค
- (3.2) กาฬโรค
- (3.3) ไข้ทรพิษ
- (3.4) ไข้เหลือง
- โรคติดต่อที่ต้องแจ้งความ คือ
- (3.5) อหิวาตกโรค
- (3.6) กาฬโรค
- (3.7) ไข้ทรพิษ
- (3.8) ไข้เหลือง
- (3.9) คอตีบ
- (3.10) โรคบาดทะยัก
- (3.11) โปлио
- (3.12) ไข้สมองอักเสบ
- (3.13) โรคพิษสุนัขบ้า
- (3.14) ไข้รากสาดใหญ่
- (3.15) โรคแอนแทรกซ์
- (3.16) โรคทริคิโนซิส
- (3.17) ไข้กาฬหลังแอ่น
- (3.18) โรคคุดทะราดระยะติดต่อ

กำหนดให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และแพทย์ประจำตำบล มีอำนาจหน้าที่ในการจัดการและป้องกันโรคติดต่อ หรือโรคระบาดที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน หากพบโรคติดต่อเกิดขึ้น หรือสงสัยว่าได้มีโรคติดต่อเกิดขึ้นในตำบล หมู่บ้านต้องรีบแจ้งให้ทางราชการทราบเพื่อดำเนินการป้องกันมิให้โรคระบาดดังกล่าวลุกลามต่อไป

(4) พระราชบัญญัติโรคระบาดปศุสัตว์และสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2474

ถ้าสัตว์อันได้แก่ ช้าง ม้า โค กระบือ ลา ล่อ แพะ แกะ สุนัข แมว กระต่าย ลิง ชะนี และสัตว์ปีกจาวพวก นก ไก่ เป็ด ห่าน ป่วยหรือตายโดยรู้หรือสงสัยว่าเป็นโรคระบาด ให้ผู้ใหญ่บ้านแนะนำเจ้าของสัตว์แจ้งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ อันได้แก่ ปศุสัตว์ สารวัตรของกรมปศุสัตว์ สัตวแพทย์ท้องที่ภายใน 24 ชั่วโมง และให้เจ้าของสัตว์ควบคุมสัตว์ป่วยทั้งหมดไว้ภายในบริเวณที่สัตว์นั้นอยู่ ถ้าสัตว์ตายห้ามมิให้มีการเคลื่อนย้าย

ชำแหละ ถ้าเจ้าหน้าที่ไม่อาจตรวจสัตว์ภายใน 48 ชั่วโมงนับแต่เวลาสัตว์ตาย ให้เจ้าของ สัตว์ฝั่งซากนั้นได้ระดับผิวดินไม่น้อยกว่า 50 ซม. ให้พูนดินกลบหลุมเหนือระดับผิวดิน ไม่น้อยกว่า 50 ซม.ด้วย

2.5.10 งานด้านการจัดระเบียบหมู่บ้าน กฎหมายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

(1) พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบ เรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2503

(2) พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 (แก้ไขเพิ่มเติมถึงปัจจุบัน)

(2.1) พระราชบัญญัติการผังเมือง (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2525

(2.2) พระราชบัญญัติการผังเมือง (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2535

การกำหนดการใช้ที่ดินในหมู่บ้าน ตำบลนั้น ผู้ใหญ่บ้านจะต้อง คำนึงถึงลักษณะต่อไปนี้

1. การใช้ที่ดินนอกชุมชน หรือให้มีการใช้ประโยชน์ในที่ดินสูงสุด ทั้งในด้านเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม

2. การใช้ที่ดินในบริเวณชุมชน เพื่อให้สะดวกต่อการจัดบริเวณ ด้านสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ

ในส่วนของการวางผังหมู่บ้าน ตำบล กระทรวงมหาดไทย มีสำนัก ผังเมือง ซึ่งรับผิดชอบในการวางผังหมู่บ้าน ตำบล กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน สามารถรายงานเสนอ นายอำเภอเพื่อดำเนินการให้ได้ เพื่อเตรียมวางแผนการใช้ที่ดินสอดคล้องกับความเจริญ ของหมู่บ้าน ตำบล ในอนาคต

(3) พระราชบัญญัติสำหรับการกำจัดผักตบชวา พ.ศ. 2456

(3.1) ถ้าในที่ใดผักตบชวาเกิดขึ้น หรือมีอยู่ในท้องที่ใด ให้ถือว่า เป็นหน้าที่ของผู้นั้นจะต้องทำลายผักตบชวา

(3.2) ถ้าผักตบชวามีในที่ใดมากมาเกินกำลังของผู้ผู้นั้นจะ กำจัดได้ ให้เจ้าพนักงานผู้ปกครองท้องที่ (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน) เรียกกระตมราษฎรช่วยกัน กำจัด ให้ถือว่าการกำจัดผักตบชวาเป็นสาธารณประโยชน์อย่างหนึ่ง

2.5.11 งานด้านคณะกรรมการหมู่บ้าน และสภาตำบล กฎหมายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

(1) ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 326 ลงวันที่ 13 ธันวาคม 2515 เรื่อง สภาตำบลได้กำหนดรูปแบบสภาตำบลไว้ดังนี้คือ

โครงสร้างสภาตำบล ประกอบด้วย

(1.1) กำนันท้องที่เป็นประธานสภาตำบล

(1.2) ผู้ใหญ่บ้านในตำบล และแพทย์ประจำตำบล เป็นกรรมการสภาตำบลโดยตำแหน่ง

(1.3) กรรมการสภาตำบลผู้ทรงคุณวุฒิ หมู่บ้านละ 1 คน ซึ่งแต่งตั้งจากปลัดอำเภอ หรือพัฒนากรท้องที่และมีเลขานุการตำบล 1 คน ซึ่งแต่งตั้งจากครูประชาบาลในตำบลนั้น โดยนายอำเภอเป็นผู้คัดเลือกแล้วรายงานไปยังผู้ว่าราชการจังหวัดเพื่อพิจารณาแต่งตั้ง (ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 326 ข้อ 10)

(1.4) ปัจจุบันสภาตำบลที่ยังไม่ได้ยกฐานะเป็นเทศบาลตำบล มีจำนวน 216 แห่ง

(2) พระราชบัญญัติจัดระเบียบบริหารหมู่บ้าน อพป. พ.ศ. 2522

ในฐานะเป็นเจ้าพนักงานป้องกันภัย (มาตรา 33) และเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา (มาตรา 43) ในกรณีฉุกเฉินเมื่อมีสาธารณภัย ภัยทางอากาศ หรือการก่อวินาศกรรมขึ้นและยังไม่มี การป้องกันหรือระงับได้ทันท้องที่ ให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้านมีอำนาจเข้าจัดการใด ๆ และสั่งให้บุคคลใด ๆ เข้าช่วยเหลือเท่าที่จำเป็นเพื่อขจัดภัยเช่นว่านั้นไปพลางก่อนได้ จนกว่าผู้อำนวยความสะดวกฝ่ายพลเรือนเขตท้องที่จะมาอำนวยความสะดวกแทน แต่ไม่ให้ใช้บังคับแก่เจ้าหน้าที่และทรัพย์สินของทางราชการ

(3) ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ. 2506

2.5.12 งานด้านอื่น ๆ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

(1) พระราชบัญญัติทางหลวง (ตามประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 295 ลงวันที่ 28 พฤศจิกายน 2515)

ทางหลวงเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ตามประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 295 ลงวันที่ 28 พฤศจิกายน 2515 แบ่งทางหลวงออกเป็น 7 ประเภทด้วยกัน คือ ทางหลวงพิเศษ ทางหลวงแผ่นดิน ทางหลวงจังหวัด ทางหลวงชนบท ทางหลวงเทศบาล ทางหลวงสุขาภิบาล และทางหลวงสัมปทาน

นอกจากนี้ยังมีโครงการทางหลวงท้องถิ่น ซึ่งองค์การบริหารส่วนจังหวัดเป็นผู้ดำเนินการรับผิดชอบและได้ลงทะเบียนไว้เป็นทางหลวงชนบท ซึ่งหมายถึงทางหรือถนนสำหรับใช้เป็นเส้นทางคมนาคมเชื่อมต่อระหว่างหมู่บ้านถึงหมู่บ้าน หมู่บ้านถึงอำเภอ และหมู่บ้านถึงทางหลวงแผ่นดิน หรือทางหลวงจังหวัด ซึ่งขั้นตอนการขอโครงการทางหลวงท้องถิ่นให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นำเรื่องเข้าที่ประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน

สภาตำบล แล้วเสนออำเภอหรือกิ่งอำเภอเพื่อจัดทำโครงการบรรจุในแผนพัฒนาอำเภอ เมื่ออำเภอส่งโครงการให้จังหวัดและจะต้องนำเข้าพิจารณาในการประชุมสภาจังหวัด เพื่อคัดเลือกและจัดลำดับสายทางก่อนหลังของโครงการทั้งหมด แล้วบรรจุไว้เป็นแผนพัฒนาจังหวัด

(2) พระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ. 2518

ที่ราชพัสดุ หมายถึง อสังหาริมทรัพย์ได้แก่ ที่ดิน อาคาร หรือสิ่งปลูกสร้างที่ติดที่ดินอันเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินทุกชนิด เนื่องจากที่ราชพัสดุเป็นที่ดินสงวนไว้เพื่อใช้ในราชการ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มีหน้าที่ในการดูแลบำรุงรักษาที่ราชพัสดุดังกล่าว

2.5.13 ตามกฎหมายว่าด้วยการทะเบียนราษฎร และระเบียบสำนักงานกลางทะเบียนราษฎรรับเรื่องจากราษฎร

ผู้ใหญ่บ้านเป็นนายทะเบียนราษฎร กรณีมีคนตาย หรือย้ายที่อยู่เมื่อรับเรื่องจากราษฎรแล้วต้องส่งต่อปลัดอำเภอผู้เป็นนายทะเบียนตำบล ณ สำนักงานทะเบียนอำเภอ (มักจะตั้งอยู่ ณ ที่ว่าการอำเภอ) ซึ่งมีรายการปฏิบัติดังนี้

(1) แจ้งเกิด แบ่งเป็นคนเกิดในบ้าน และคนเกิดนอกรบ้าน คนเกิดในบ้านเจ้าของบ้านต้องแจ้งการเกิดภายใน 15 วัน คนเกิดนอกรบ้าน เช่น เกิดในรถยนต์ เรือโดยสารหรือบนทางสาธารณะ เป็นต้น มารดาต้องแจ้งเกิดภายใน 15 วัน หากจำเป็นไม่อาจแจ้งภายในกำหนดดังกล่าว ให้แจ้งภายใน 15 วันนับตั้งแต่วันที่สามารแจ้งได้ ให้ผู้ใหญ่บ้านออกใบการแจ้งเกิด (ท.ร.1) ตอนหน้าท่อนท้าย พร้อมสำเนาทะเบียนบ้าน (ท.ร.1,3) และเพิ่มรายการคนเกิดในสำเนาทะเบียนบ้านของผู้แจ้งกรณีมีถิ่นที่อยู่ในเขตสำนักทะเบียนอำเภอนั้น

(2) แจ้งตาย แบ่งเป็นคนตายในบ้านและคนตายนอกรบ้าน คนตายในบ้านเจ้าของบ้านหรือผู้พบศพคนตายหรือผู้ได้รับมอบหมายต้องแจ้งการต่อนายทะเบียนผู้รับแจ้งภายใน 24 ชั่วโมง นับแต่เวลาตายหรือเวลาที่พบศพ ส่วนคนตายนอกรบ้านให้บุคคลที่ไปกับผู้ตายหรือผู้พบศพ แจ้งต่อนายทะเบียน ผู้รับแจ้งท้องที่ตายหรือพบศพ ภายใน 24 ชั่วโมง นับแต่เวลาที่ตายหรือพบศพ หรือแจ้งต่อพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจที่สะดวกกว่าก็ได้ รับแจ้งให้ออกไปรับแจ้งตาย (ท.ร.4,5) และแก้ไขรายการในทะเบียนบ้าน (ท.ร.14) กรณีมีชื่ออยู่ในสำนักทะเบียนอำเภอนั้น

(3) การย้ายออกเจ้าของบ้านหรือผู้ได้รับมอบหมายให้แจ้งย้ายออกต้องแจ้งบุคคลออกภายใน 15 วัน นับตั้งแต่วันที่ย้ายออกเมื่อผู้ใหญ่บ้านในฐานะนายทะเบียนผู้รับแจ้งได้รับการย้ายออกให้กรอกใบรับแจ้งการย้ายที่อยู่ (ท.ร.6 ตอนหน้า)

ส่งพร้อมสำเนาทะเบียนบ้านและบัตรประชาชนของผู้แจ้ง ไปดำเนินการต่อ ณ สำนักทะเบียนอำเภอ

(4) การย้ายเข้า เจ้าบ้านหรือผู้ได้รับมอบหมายให้แจ้งย้ายเข้าต้องแจ้งย้ายบุคคลออกภายใน 15 วัน นับตั้งแต่วันที่ย้ายเข้าโดยการนำใบแจ้งย้ายที่อยู่ (ท.ร.6) ตอนที่ 1 และตอนที่ 2 ไปแจ้งย้ายต่อนายทะเบียนให้ผู้ใหญ่บ้านในฐานะผู้ช่วยพร้อมสำเนาทะเบียนบ้านไปดำเนินการต่อ ณ สำนักทะเบียนอำเภอ

(5) ให้ถ้อยคำรับรองบุคคล บุคคลใดขอเพิ่มชื่อในทะเบียนหรือขอแจ้งเกิดเกินกำหนดหรือขอแก้ไขรายการเอกสารทะเบียนราษฎร ให้ยื่นคำร้องต่อนายทะเบียนอำเภอท้องที่ของตนมีชื่ออยู่ในปัจจุบันพร้อมทั้งสำเนาเอกสารไปแสดงประกอบการพิจารณาอนุญาตและนายทะเบียนอำเภอ อาจให้ผู้ใหญ่บ้านในท้องที่ที่ผู้ยื่นคำร้องมีถิ่นที่อยู่ให้ถ้อยคำเกี่ยวกับบุคคลดังกล่าวประกอบการอนุญาต

2.5.14 ตามกฎหมายว่าด้วยบัตรประจำตัวประชาชน

(1) แจ้งให้ราษฎรผู้มีสัญชาติไทยที่มีอายุครบ 15 ปีบริบูรณ์ ไปยื่นคำร้องขอมีบัตรประจำตัวประชาชน (ป.ป.1) ณ ที่ว่าการอำเภอภายใน 90 วัน นับตั้งแต่วันที่อายุครบ 15 ปีบริบูรณ์ โดยให้ผู้ยื่นคำขอทำบัตรนำหลักฐานสำเนาทะเบียนบ้าน (ท.ร.14) ฉบับเจ้าบ้านไปด้วย

(2) นำบัตรประจำตัวประชาชนจากอำเภอไปมอบให้ผู้ยื่นคำขอ

(3) เป็นเจ้าพนักงานตรวจบัตร เฉพาะด้านซึ่งปฏิบัติอยู่ตามด้านตรวจที่ตั้งขึ้นโดยชอบด้วยกฎหมาย ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 2 มิถุนายน 2546 (ปกติปฏิบัติร่วมกับพนักงานฝ่ายปกครอง)

2.5.15 ตามกฎหมายว่าด้วยการจดทะเบียนครอบครัว

(1) การทะเบียนครอบครัวมี 7 ประการ คือ

(1.1) ทะเบียนสมรส

(1.2) ทะเบียนหย่า

(1.3) ทะเบียนรับรองบุตร

(1.4) ทะเบียนรับบุตรบุญธรรม

(1.5) ทะเบียนเลิกบุตรบุญธรรม

(1.6) ทะเบียนบันทึกฐานะแห่งครอบครัว ผู้ใหญ่บ้านอาจจะต้องเป็นพยานบุคคลรับรองบุคคลที่ประสงค์จะขอจดทะเบียนเหล่านี้โดยแนะนำให้นำไปติดต่อ

ยังอำเภอผู้ใหญ่บ้านมีอำนาจหน้าที่ในฐานะพยานกรณียื่นคำร้องขอจดทะเบียนสมรสต่อ
 กำนันท้องที่ที่ชายหรือหญิงใดหรือทั้งสองฝ่ายมีถิ่นที่อยู่ถ้าท้องที่ใดผู้ว่าราชการจังหวัด
 เห็นสมควรจะประกาศโดยอนุมัติของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ยอมให้ยื่นคำร้อง
 ขอจดทะเบียนสมรสต่อกำนันได้

(2) กำนันท้องที่ที่ชายหรือหญิงฝ่ายใดหรือทั้งสองฝ่ายมีถิ่นที่อยู่
 มีอำนาจหน้าที่รับจดทะเบียนสมรสแก่ชายหญิงนั้น ถ้าท้องที่ใดผู้ว่าราชการจังหวัด
 เห็นสมควรจะประกาศโดยอนุมัติของกระทรวงมหาดไทยโดยให้ชายหญิงยื่นคำร้องพร้อม
 พยาน 2 คน พยานคนหนึ่งต้องเป็นพนักงานฝ่ายปกครอง ซึ่งมีตำแหน่งตั้งแต่นายร้อย
 ตำรวจขึ้นไป หรือหัวหน้าสถานีตำรวจ หรือผู้แทนราษฎรเทศมนตรี สมาชิกสภา
 เทศบาล สมาชิกสภาจังหวัด หรือทนายความ

(3) กำนันมีอำนาจหน้าที่ในการรับคำร้องขอจดทะเบียนสมรสด้วย
 วาจาหรือว่าด้วยกิริยาจากหญิงชายที่ตกอยู่ในอันตรายใกล้ความตายซึ่งนายทะเบียนไม่
 สามารถจะจดทะเบียนสมรสให้ได้และผู้ใกล้ความตายจะทำคำร้องตามแบบก็ไม่ได้
 ให้กำนันที่ได้รับคำร้องขอจดทะเบียนพร้อมด้วยชายหรือหญิงที่ยังมีชีวิตอยู่ถ้าหากมิได้ไป
 แสดงต่อนายทะเบียนโดยมิชักช้า เพื่อให้ถ้อยคำแสดงพฤติกรรมการร้องขอแล้วจดทะเบียน
 สมรส

2.5.16 ตามกฎหมายว่าด้วยสัตว์พาหนะ

ตามกฎหมายว่าด้วยสัตว์พาหนะ (พ.ร.บ. สัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482
 และระเบียบการสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482) ช้าง ม้า โค กระบือ ล่อ ล่า เป็นสัตว์พาหนะ
 ซึ่งต้องจดทะเบียนทำตัวรูปพรรณ ภายใต้งี๋นไขต่อไปนี้

- (1) ช้างที่มีอายุย่างเข้าปีที่ 8
- (2) สัตว์อื่นนอกจากโคตัวเมียที่มีอายุย่างเข้าปีที่ 6
- (3) สัตว์ที่ใช้ขับขี่ ลากเข็นหรือใช้งานแล้ว
- (4) สัตว์ที่มีอายุย่างเข้าปีที่ 4 เมื่อนำออกนอกราชอาณาจักร
- (5) โคตัวเมียที่มีอายุย่างเข้าปีที่ 6 เมื่อทำการโอนกรรมสิทธิ์ เว้นแต่

ในกรณีรับมรดกทั้งนี้ เจ้าของตัวแทนพร้อมด้วยผู้ใหญ่บ้านหรือพยานในกรณีที่ไม่มี
 ผู้ใหญ่บ้านไปด้วยไม่ได้ มีหน้าที่ต้องนำสัตว์เหล่านี้ไปดำเนินการขอจดทะเบียนทำตัว
 รูปพรรณจากนายทะเบียนท้องที่ที่สัตว์นั้นอยู่ภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ตามกฎหมาย
 เป็นกรณี ๆ ไป

การจดทะเบียนต้องเสียค่าธรรมเนียมตามอัตราที่กำหนด อำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับสัตว์พาหนะตามกฎหมายนี้ มีดังนี้

1. ผู้ใหญ่บ้าน

1.1 เป็นพยานในการจดทะเบียนทำตัวรูปพรรณสัตว์พาหนะ เมื่อเจ้าของบัตรหรือตัวแทนนำสัตว์ไปจดทะเบียนทำตัวรูปพรรณจากนายทะเบียนท้องที่ที่สัตว์นั้นอยู่หน้าที่ช่วยเหลือกำนันในการดำเนินโครงการที่เกี่ยวกับการจดทะเบียนสัตว์พาหนะ

1.2 สำรวจและจัดทำบัญชีสัตว์ที่ยังไม่ได้ทำตัวรูปพรรณ (แบบ ส.พ. 19)

1.3 จัดทำทะเบียนประจำคอกซึ่งยังไม่ได้ทำตัวรูปพรรณ (ส.พ. 18) และบัญชีสัตว์ที่ยังไม่ได้ทำตัวรูปพรรณ (แบบ ส.พ.19) และตรวจสอบแก้ไข

2. กำนัน

2.1 รับผิดชอบตัวรูปพรรณกรณีผู้มิตัวรูปพรรณแต่ไม่มีสัตว์ในครอบครองเพื่อส่งให้นายทะเบียนต่อไป

2.2 รับแจ้งความหรือรับผิดชอบตัวรูปพรรณสัตว์ที่ตายจากเจ้าของสัตว์หรือตัวแทน

2.3 รับผิดชอบตัวรูปพรรณกรณีสัตว์หายตามคินมาไม่ได้

2.5.17 ตามที่กฎหมายว่าอาวุธปืน

ตามที่กฎหมายว่าอาวุธปืนเครื่องกระสุนปืนวัตถุระเบิดและสิ่งเทียมอาวุธปืน พ.ศ. 2490 วรรคทำ ข้อ มีใช้ ส่งหรือนำเข้าซึ่งอาวุธปืนหรือเครื่องกระสุนปืนต้องได้รับอนุญาตจากนายทะเบียนอาวุธปืนท้องที่ และผู้ใหญ่บ้านอาจเป็นผู้ให้คำรับรองเกี่ยวกับความประพฤติและหลักฐานของผู้ขออนุญาตมีและใช้อาวุธปืนประกอบการพิจารณาของนายทะเบียนว่ามีคุณสมบัติและความจำเป็นตามหลักที่กฎหมายบัญญัติไว้หรือไม่ เช่น ไม่เป็นบุคคลซึ่งต้องโทษจาคูกตามประมวลกฎหมายอาญา หรือกฎหมายว่าด้วยอาวุธปืน ในฐานะความผิดที่ระบุไว้ ไม่เป็นบุคคลซึ่งไม่บรรลุนิติภาวะไม่เป็นผู้ซึ่งไม่มีอาชีพและรายได้ ไม่เป็นผู้มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง และเป็นผู้มีภูมิลำเนาและมีชื่อในทะเบียนบ้านตามกฎหมายว่าด้วยการทะเบียนราษฎรในท้องที่ที่ขออนุญาตไม่น้อยกว่า 6 เดือน เป็นต้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พระราชบัญญัติทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2535 เป็นต้น ซึ่งสรุปแล้วอาจแบ่งอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านออกเป็นหัวข้อใหญ่ ๆ ได้ดังนี้

(1) อำนาจหน้าที่ปกครองดูแลทุกข์สุขของราษฎร โดยทั่วไป อำนาจนี้เป็นเรื่องที่กำหนดไว้อย่างกว้างขวางโดยกำหนดให้กำนันเป็นผู้ดูแลความเรียบร้อย ความสุขสบายของประชาชนในตำบลตลอดจนแนะนำตักเตือนให้ประชาชนในตำบลปฏิบัติตามกฎหมายหรือนโยบายของรัฐบาล

(2) อำนาจหน้าที่ในทางอาญา แม้ว่าจะระเบียบปฏิบัติของส่วนกลางจะมอบหมายอำนาจการสืบสวนคดีอาญาให้เจ้าหน้าที่ตำรวจหรือเจ้าหน้าที่ของกรมปกครองรับผิดชอบ แต่กำนันก็ยังคงต้องเกี่ยวข้องรับผิดชอบเกี่ยวกับความอาญาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในตำบลอยู่เสมอ นอกจากนี้การสืบสวนคดีอาญาซึ่งเกิดขึ้นในส่วนภูมิภาคจะไม่ได้ผล ถ้าขาดความร่วมมือจากกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน

(3) อำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการทะเบียนต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับทะเบียนราษฎรว่าด้วย คนเกิด คนตาย ย้ายตำบลหรือสถานที่อยู่ ทะเบียนสัตว์พาหนะต่าง ๆ

(4) อำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการรักษาและบำรุงรักษาสถานที่เป็นสาธารณประโยชน์ เช่น สะพาน ถนน แหล่งน้ำที่ใช้กันในตำบล

(5) อำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการจัดเก็บภาษีอากร หน้าที่ส่วนใหญ่เป็นการช่วยเร่งรัดการเสียภาษีนอกจากนั้นในทางปฏิบัติยังทำหน้าที่เป็นผู้รับเงินภาษีจากราษฎรในตำบลหมู่บ้านมาเสียให้ที่ว่าการอำเภอแทนที่ราษฎรจะต้องเดินทางมาเสียภาษีเอง

(6) อำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับผู้ใหญ่บ้าน คือ กำนันจะต้องทำหน้าที่ผู้ใหญ่บ้านในหมู่บ้านที่ตนเป็นกำนันอยู่ด้วย

(7) อำนาจหน้าที่เป็นหัวหน้ารับผิดชอบดูแลการปฏิบัติงานของคณะกรรมการตำบล ซึ่งกำนันนอกจากจะเป็นประธานกรรมการตำบลโดยตำแหน่งแล้วยังต้องทำหน้าที่เกี่ยวกับสภาตำบลตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537

ในการปฏิบัติงานตามอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านเท่าที่กฎหมายระบุไว้ ดังกล่าวข้างต้นนั้น ก็คือ การบริหารภายในตำบลหรือปกครองตำบลให้เรียบร้อย บางเรื่องก็เป็นสิ่งที่กำนันจะต้องปฏิบัติด้วยตนเองหากไม่สามารถปฏิบัติได้ก็จะมอบหมายให้ผู้ใหญ่บ้านคนอื่น ๆ ทำการแทนหรือถ้าเป็นเรื่องสำคัญก็ต้องร่วมมือร่วมใจกันปฏิบัติหลายฝ่ายเพื่อมิให้เกิดความเสียหายแก่คนหมู่บ้านมาก กำนันก็สามารถจะทำการเรียกประชุม ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำหมู่บ้าน สารวัตรกำนัน ร่วมกันปรึกษาหารือแก้ไขปัญหาอัน ๆ

ให้เรียบร้อย ถ้าจะมีเหตุการณ์ลูกลามออกไปอีกจนพ้นวิสัยที่กำหนดจะแก้ไขปัญหาด้วยตนเองได้ ก็ต้องรายงานให้นายอำเภอทราบ เพื่อแก้ไขต่อไปอีกชั้นอีกและโดยเหตุที่กำหนดมีงานดังกล่าวมากมายจึงจำเป็นต้องมีที่ปรึกษา อันได้แก่ คณะกรรมการตำบลเพื่อขอคำปรึกษาหรือเสนอข้อคิดเห็นในการปกครองตำบลให้เรียบร้อยในทุก ๆ ด้าน ซึ่งเท่ากับเป็นหู เป็นตา ให้แก่อำนาจหน้าที่กำหนดในการบริหารงานภายในตำบลนั่นเอง (ที่ทำการปกครองอำเภอวานรนิวาส, 2557, ไม่ปรากฏเลขหน้า)

บริบทอำเภอวานรนิวาส จังหวัดสกลนคร

1. ประวัติอำเภอวานรนิวาส

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 แห่งราชวงศ์จักรี ชาวโย้ยจากเมืองฮ่อมท้าว แขวงจำปาศักดิ์ (ประเทศลาวในปัจจุบัน) โดยมีท้าวศรีสุราช เป็นหัวหน้าได้อพยพราษฎรจำนวน 2,000 คนเศษเข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่บริเวณบ้านม่วงริมยาม (อำเภออากาศอำนวย) ซึ่งสาเหตุการอพยพในครั้งนั้นเกิดจาก เมื่อ พ.ศ. 2369 เจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์เป็นกบฏ ได้ยกทัพมายึดเมืองนครราชสีมา ท้าพหน้าคือเจ้าราชวงศ์ยกเข้ามายึดได้สระบุรี โดยหลอกกรมการเมืองที่ยกทัพผ่านมาว่าทางกรุงเทพมหานครให้ยกทัพมาช่วยป้องกันพระนครจากการโจมตีของอังกฤษ เมื่อกรุงเทพมหานครได้ทราบอุบาย จึงให้ตั้งกองบัญชาการป้องกันพระนครที่ชานเมืองคือ ที่วัดเบญจมบพิตร (ยังไม่ได้สร้างวัด) และโปรดให้กรมพระราชวังบวรมหาดัทธิพลเสวย เป็นแม่ทัพใหญ่ยกไปทางนครราชสีมา ให้เจ้าพระยาภูธร - สมุหนายก ยกทัพไปทางเมืองเพชรบูรณ์หล่มสัก ให้พระยาราชสุภาวดี (สิงห์ สิงหเสนี) ยกไปทางเมืองจำปาศักดิ์ ทัพทั้งสามได้รุกไล่โจมตี ทัพเจ้าอนุวงศ์ถอยร่นไปจนถึงนครเวียงจันทน์ ส่วนเจ้าอนุวงศ์หนีไปอยู่เมืองญวน พระยาราชสุภาวดี ได้จัดการงานราชการเมืองเวียงจันทน์เรียบร้อยแล้วก็ยกทัพกลับกรุงเทพฯ แต่รัชกาลที่ 3 ไม่ประสงค์ให้ตั้งเมืองเวียงจันทน์อีก จึงโปรดให้กลับไปทำลายเสีย (เสรีจิตติคราวนี้ได้โปรดเกล้าฯ ให้มีบรรดาศักดิ์เป็นเจ้าพระยาราชสุภาวดี) เจ้าพระยาราชสุภาวดียกทัพไปยังไม่ถึงเวียงจันทน์ ฝ่ายทหารของเจ้าอนุวงศ์ได้เข้าโจมตีทหารไทยที่ประจำอยู่ ณ เมืองเวียงจันทน์ และในครั้งนั้นเจ้าพระยาราชสุภาวดี ไม่ได้ยกทัพใหญ่ไป จึงให้รวบรวมผู้คนจากเมืองยโสธร ยกไปปราบเมืองเวียงจันทน์ จนบานปลายเป็นสงครามระหว่างไทยกับญวน (เนื่องจากญวนให้การสนับสนุนลาวและให้ที่พักพิงแก่เจ้าอนุวงศ์) เป็นเวลาถึง 15 ปี (พ.ศ. 2396 - 2391) ฝ่ายไทยมีนโยบายสำคัญเพื่อตัดกำลังฝ่ายญวน

จึงได้เกลี้ยกล่อมชักชวนราษฎร ในบริเวณสนามรบให้อพยพข้ามแม่น้ำโขง มาตั้งหลักแหล่งในประเทศไทย หลายกลุ่มหลายพวก อาทิเช่น ชาวผู้ไท ชาวโย้ย ชาวไซ่ ชาวย้อ ฯลฯ (ที่ทำการปกครองอำเภอวานรนิวาส, 2557, ไม่ปรากฏเลขหน้า)

เมื่อราษฎรลาวเข้ามาตั้งหลักแหล่งในแถบอีสานมากขึ้นทางกรุงเทพมหานคร จึงได้จัดระเบียบการปกครองใหม่โดยยุบเมืองเก่าตั้งเมืองใหม่บ้างหรือยกบ้านให้เป็นเมืองบ้าง พงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ (ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์มหาโกษาธิบดี) บันทึกไว้ว่า รัชกาลที่ 3 โปรดให้ยกบ้านม่วง - รีมยาม เป็นเมืองอากาศอำนวย ขึ้นต่อเมืองนครพนม

พระสุนทรราชวงศาเจ้าเมืองยโสธรซึ่งเป็นผู้นำไพร่พลเข้าร่วมสงครามระหว่างเวียงจันทน์และกรุงเทพมหานคร (กบฏเจ้าอนุวงศ์) กับกองทัพเจ้าพระยาธรรมาธิราชวรดิษฐ์ (สิงห์ สิงหเสนีย์) ในปี พ.ศ. 2371 นั้น เมื่อเสร็จสิ้นจากราชการสงครามแล้ว พระสุนทรราชวงศาจะเดินทางกลับเมืองยโสธรตามเดิมทำวจนโสมหวัหน้าชาวโย้ยบ้านม่วงริมยาม ซึ่งจงรักภักดีต่อพระสุนทรราชวงศาเป็นอันมากได้ชักชวนชาวโย้ยประมาณหนึ่งพันคนเศษติดตามไปเมืองยโสธรด้วย และได้ตั้งหลักแหล่งอยู่บริเวณ “บ้านกุดลิง” ใกล้เมืองยโสธร (ในท้องที่ อำเภอเสลภูมิและคำว่า “กุด” นั้น หมายถึง ลำน้ำที่ไหลมารวมกัน ส่วนคำว่า “ลิง” นั้น หมายถึง ต้นหลิง ไม่ใช่หมายถึงการที่มีลิงอยู่มาก) (ที่ทำการปกครองอำเภอวานรนิวาส, 2557, ไม่ปรากฏเลขหน้า)

ต่อมาเมื่อพระสุนทรราชวงศาถึงแก่อสัญกรรม ประกอบกับบริเวณที่ตั้งหลักแหล่งเดิมเกิดความแห้งแล้ง การเพาะปลูกและทำนาไม่ได้ผล รวมถึงประชาชนส่วนใหญ่คิดถึงญาติพี่น้องชาวโย้ยเดิมที่บ้านม่วงริมยาม จึงได้อพยพกลับมาตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณบ้านกุดแฮ่ (ตำบลแร่ อำเภอพังโคน ในปัจจุบัน) และคงนำ ชื่อ “บ้านกุดลิง” ตามมาด้วย แต่ก็เกิดความแห้งแล้งขึ้นอีก จึงได้พากันอพยพมาอยู่ที่บ้านชุมแสง - ห้วยนา (บ้านและตำบลวานรนิวาส ในปัจจุบัน) และยังคงใช้ชื่อ “บ้านกุดลิง” เหมือนเช่นเดิม (ที่ทำการปกครองอำเภอวานรนิวาส, 2557, ไม่ปรากฏเลขหน้า)

พ.ศ. 2400 พงศาวดารอีสานกล่าวว่า ชาวโย้ยแตกหมู่ แยกออกเป็นสองพวก พวกหนึ่งขอขึ้นกับเมืองยโสธร อีกพวกหนึ่งขอขึ้นกับเมืองสกลนคร ทางกรุงเทพมหานคร ใช้เวลาสอบสวนรวมเดินทางไปมาเป็นเวลา 4 ปี พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) แห่งราชวงศ์จักรี ทรงแก้ปัญหาโดยพระราชทานสาส์นตราตั้ง โปรดเกล้าฯ ยก “บ้านกุดลิง” ขึ้นเป็นเมือง และพระราชทานนามว่า “วานรนิวาส” เมื่อวันที่พุธ แรม 4 ค่ำ

เดือน 8 ปีระกา จุลศักราช 1223 ตรงกับวันพุธ ที่ 26 มิถุนายน พ.ศ. 2404 (ที่ทำการปกครองอำเภอวานรนิวาส, 2557, ไม่ปรากฏเลขหน้า)

ในปี พ.ศ. 2436 - 2453 ตรงกับสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 แห่งราชวงศ์จักรี ไทยเสียดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง คือบริเวณลาวและเขมร ให้แก่ฝรั่งเศสเพื่อจัดระเบียบการปกครองท้องที่ที่เหมาะสมและเพื่อป้องกันประเทศ รัชกาลที่ 5 จึงโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติปกครองท้องที่จัดระเบียบการปกครองเป็นแบบ มณฑล เมือง อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน และเปลี่ยนตำแหน่งเจ้าเมืองเป็น สมุหเทศาภิบาล ผู้ว่าราชการเมือง นายอำเภอ กำนัน และผู้ใหญ่บ้าน เป็นหัวหน้าปกครองตามลำดับ (ที่ทำการปกครองอำเภอวานรนิวาส, 2557, ไม่ปรากฏเลขหน้า)

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 แทนพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ ร.ศ. 116 และมีการรวมมณฑลหลายมณฑลเข้าเป็นภาคทำให้ภาคเป็นหน่วยการปกครองใหญ่เหนือมณฑลขึ้นไปอีกตลอดจนให้เปลี่ยนชื่อที่ใช้เรียกหน่วยการปกครองระดับต่ำกว่ามณฑล จาก “เมือง” เป็น “จังหวัด” โดยประกาศของกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2459 (ที่ทำการปกครองอำเภอวานรนิวาส, 2557, ไม่ปรากฏเลขหน้า)

เมืองวานรนิวาสเป็นเมืองขนาดเล็กมีฐานะเป็นอำเภอ คือ อำเภอวานรนิวาสขึ้นตรงต่อจังหวัดสกลนคร โดยมีพระประชากรायภรรักษ์ (นิม ศรีธำพร) เป็นนายอำเภอคนแรก (ที่ทำการปกครองอำเภอวานรนิวาส, 2557, ไม่ปรากฏเลขหน้า)

2. สภาพทั่วไป

ที่ตั้งและอาณาเขต (ที่ทำการปกครองอำเภอวานรนิวาส, 2557, ไม่ปรากฏเลขหน้า)

อำเภอวานรนิวาส ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของจังหวัดสกลนคร ห่างจากจังหวัดสกลนคร เป็นระยะทาง 82 กิโลเมตร ห่างจากกรุงเทพมหานคร 780 กิโลเมตร มีอาณาเขต ดังนี้

- ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอดำตาล และอำเภอบ้านม่วง จังหวัดสกลนคร
- ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร

- ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภออากาศอำนวย และอำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร

- ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอเจริญศิลป์ และอำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร

ภูมิประเทศ (ที่ทำการปกครองอำเภอวานรนิวาส, 2557, ไม่ปรากฏเลขหน้า)

มีพื้นที่ทั้งสิ้น 1,001 ตารางกิโลเมตร หรือ 625,625 ไร่ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม อยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเลโดยเฉลี่ย 170 เมตร ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของอำเภอเป็นป่าดงดิบ ป่าดง - คำพูล ส่วนทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ เป็นป่าดงผาลาด ทางทิศเหนือ มีสภาพเป็นพื้นที่สูงในบริเวณบางส่วนเป็นลูกคลื่นลอนลาดสลับที่ราบบางส่วน พื้นที่ส่วนใหญ่เหมาะแก่การทำนา

ลักษณะภูมิอากาศ (ที่ทำการปกครองอำเภอวานรนิวาส, 2557, ไม่ปรากฏเลขหน้า)

ลักษณะภูมิอากาศเป็นแบบมรสุม มี 3 ฤดู คือ

- ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่ปลายเดือนกุมภาพันธ์-เมษายน อากาศร้อนอบอ้าวมากที่สุดในเดือนเมษายน

- ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่กลางเดือนพฤษภาคม-ตุลาคม ฝนจะตกชุกเดือน สิงหาคม

- ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่กลางเดือนตุลาคม-กุมภาพันธ์ อากาศจะหนาวมากที่สุด เดือนธันวาคมถึงมกราคม

การศึกษา (ที่ทำการปกครองอำเภอวานรนิวาส, 2557, ไม่ปรากฏเลขหน้า)

การศึกษาในสถานศึกษา แยกออกเป็น

1. ปฐมศึกษา มีจำนวน 79 แห่ง มีบุคลากร 745 คน มีนักเรียน 10,415 คน
2. มัธยมศึกษา มีจำนวน 6 แห่ง มีบุคลากร 182 คน มีนักเรียน 5,557 คน
3. เอกชน มีจำนวน 4 แห่ง มีบุคลากร 79 คน มีนักเรียน 12,282 คน

3. สังคมและการปกครอง

การปกครอง (ที่ทำการปกครองอำเภอวานรนิวาส, 2557, ไม่ปรากฏเลขหน้า)

1. แบ่งเขตการปกครอง ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช 2457 และพุทธศักราช 2551 เป็น 14 ตำบล 182 หมู่บ้าน
2. กำนัน 14 คน ผู้ใหญ่บ้าน 168 คน แพทย์ประจำตำบล 14 คน สารวัตรกำนัน 28 คน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครอง 364 คน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบ 15 คน รวมเป็น 603 คน

การปกครองส่วนท้องถิ่น

เทศบาลตำบล จำนวน 6 แห่ง คือ

1. เทศบาลตำบลวานรนิวาส
2. เทศบาลตำบลนาซอ
3. เทศบาลตำบลหนองแวง
4. เทศบาลตำบลหนองสนม
5. เทศบาลตำบลคูสะคาม
6. เทศบาลตำบลกุดเรือคำ

องค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 9 แห่ง คือ

1. องค์การบริหารส่วนตำบลชัวก่าย
2. องค์การบริหารส่วนตำบลคอนสวรรค์
3. องค์การบริหารส่วนตำบลเตี๋ยศรีคันไชย
4. องค์การบริหารส่วนตำบลธาตุ
5. องค์การบริหารส่วนตำบลนาคำ
6. องค์การบริหารส่วนตำบลวานรนิวาส
7. องค์การบริหารส่วนตำบลศรีวิชัย
8. องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแวงใต้
9. องค์การบริหารส่วนตำบลอินทร์แปลง

ประชากร (ที่ทำการปกครองอำเภอวานรนิวาส, 2557, ไม่ปรากฏเลขหน้า)

มีประชากรรวมทั้งสิ้น 117,280 คน เป็นชาย 58,753 คน เป็นหญิง 58,527 คน จำนวน 27,044 ครัวเรือน

ตาราง 1 แสดงจำนวนประชากรในอำเภอวานรนิวาส จังหวัดสกลนคร เป็นรายตำบล

ลำดับที่	ตำบล	ชาย (คน)	หญิง (คน)	รวม (คน)
1	วานรนิวาส	5,867	5,829	11,696
2	เตือศรีคันไชย	5,750	5,828	11,578
3	ซำก่าย	4,272	4,214	8,486
4	หนองสนม	6,748	6,643	13,391
5	คูสะคาม	2,942	2,901	5,843
6	ธาตุ	7,106	7,194	14,300
7	หนองแวง	2,400	2,382	4,782
8	ศรีวิชัย	4,703	4,605	9,308
9	นาซอ	3,375	3,378	6,753
10	อินทร์แปลง	2,089	2,068	4,157
11	นาคำ	2,282	2,281	4,563
12	คอนสวรรค์	2,692	2,696	5,388
13	กุดเรือคำ	3,512	3,556	7,068
14	หนองแวงใต้	5,015	4,952	9,967

ที่มา : ที่ทำการปกครองอำเภอวานรนิวาส (2557, หน้า 3)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.งานวิจัยในประเทศ

วิลาวรรณ พิพัฒน์ชัยกร (2547, หน้า 108 - 109) ได้ศึกษาการปฏิบัติงานของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม ผลการศึกษาปรากฏว่า

1. กำนัน ผู้ใหญ่บ้านมีการปฏิบัติหน้าที่โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลางโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย คือ ด้านการอำนวยความสะดวกให้กับประชาชนด้านการปกครองและการรักษาความสงบเรียบร้อย ด้านการบริการ และด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและการพัฒนาสังคม โดยมีประเด็นที่การปฏิบัติมากในแต่ละด้านดังนี้ คือ ด้านการปกครองและการรักษาความสงบเรียบร้อย ได้แก่ การสอดส่องดูแลให้ประชาชนในหมู่บ้านไม่ซื้อขายยาเสพติด เช่น ยาบ้า ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและ

การพัฒนาสังคม ได้แก่ การอบรมสั่งสอนให้ประชาชนในหมู่บ้านเป็นคนดีมีคุณธรรม ด้านการอำนวยความสะดวกยุทธธรรมให้กับประชาชน ได้แก่ การนำประชาชนประกอบกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา ด้านการบริการ ได้แก่ การประชาสัมพันธ์ ขอราชการให้ประชาชนในหมู่บ้านทราบ ส่วนข้อที่มีการปฏิบัติต่ำสุด โดยมีการปฏิบัติในระดับปานกลาง คือ การสนับสนุน การจัดทำสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ การพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ ด้านพานิชยกรรม การพัฒนาและส่งเสริมอาชีพประชาชนในด้านอุตสาหกรรม และการจัดตั้งสาธารณประโยชน์แก่ประชาชนในหมู่บ้าน

2. ประชาชนเพศหญิง เห็นว่ากำนัน ผู้ใหญ่บ้านมีการปฏิบัติงานสูงกว่าเพศชายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งโดยรวมและรายด้าน ส่วนประชาชนที่มีการศึกษาต่างกันมีความคิดเห็นต่อการปฏิบัติงานของผู้ใหญ่บ้านด้านการอำนวยความสะดวกยุทธธรรมให้กับประชาชน และด้านการบริการ ไม่แตกต่างกัน ($p > .05$)

สรุปได้ว่า มีการปฏิบัติงานทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง แต่ยังมีบางประเด็นที่มีการปฏิบัติได้ต่ำ ได้แก่ การสนับสนุนการจัดทำสินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ผลิตภัณฑ์การพัฒนาและส่งเสริมอาชีพด้านพานิชยกรรม การพัฒนาและส่งเสริมอาชีพประชาชนในด้านอุตสาหกรรมและการจัดตั้งสาธารณประโยชน์แก่ประชาชนในหมู่บ้าน ดังนั้น หน่วยงานในระดับอำเภอ และจังหวัดควรให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาเศรษฐกิจ และการพัฒนาสังคมให้มากขึ้น

ปัญญา ศรีเพชรสุพรรณ (2547, หน้า 124 - 125) ได้ศึกษาประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา การศึกษาวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และศึกษาปัจจัยต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ได้แก่ อายุ การศึกษา รายได้ ประสบการณ์ในการดำรงตำแหน่งและการเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง วิธีดำเนินการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร (Documentary Research) และการศึกษาเชิงสำรวจ (Survey Research) ซึ่งใช้แบบสอบถามชนิดปลายปิดเป็นเครื่องมือเพื่อใช้เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างในแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) เฉพาะกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ทุกคนในอำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 122 คน ผลการศึกษาวิจัยปรากฏ ดังนี้

1. ประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับปานกลาง

2. การศึกษาถึงปัจจัยอันมีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้าน ได้พบว่า ปัจจัยด้านอายุ การศึกษา รายได้ ประสิทธิภาพในการดำรงตำแหน่งและการเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง มีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ไม่แตกต่างกัน ($p > .05$)

ฉนวน พวงพลับ (2548, หน้า 123 - 124) ได้ศึกษาบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้าน ศึกษากรณีอำเภอคลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา ในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ของการศึกษา เพื่อให้ทราบบทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่ปฏิบัติได้จริงในปัจจุบันและบทบาทที่ประชาชนคาดหวัง ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช 2457 แก้ไขเพิ่มเติม และกฎหมายอื่น และเพื่อศึกษาเปรียบเทียบบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้าน ที่ปฏิบัติได้จริงในปัจจุบันกับบทบาทที่คาดหวัง ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม จำนวน 122 คน ผลการศึกษามีดังนี้บทบาทด้านการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย ที่ปฏิบัติได้จริงในปัจจุบันโดยเฉลี่ย และรายด้านอยู่ในระดับปานกลางทั้งหมด ส่วนบทบาทที่ประชาชนคาดหวังโดยเฉลี่ย และรายด้านอยู่ในระดับมากทั้งหมด ยกเว้นการจัดการตามหมายสั่งให้ค้นหรือให้ยึดของเจ้าพนักงาน อยู่ในระดับปานกลาง บทบาทด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพที่ปฏิบัติได้จริงในปัจจุบันโดยเฉลี่ยและรายข้อส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง สำหรับบทบาทที่ประชาชนคาดหวัง โดยเฉลี่ยอยู่ในระดับมากบทบาทด้านกรอนุรักษทรัพย์ากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่ปฏิบัติได้จริงในปัจจุบันโดยเฉลี่ยและรายข้อส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง สำหรับบทบาทที่ประชาชนคาดหวัง โดยเฉลี่ยและรายข้อคำถามอยู่ในระดับมากทั้งหมด ด้านการทะเบียนต่าง ๆ ที่ปฏิบัติได้จริงในปัจจุบัน โดยเฉลี่ยและรายข้ออยู่ในระดับปานกลางทั้งหมดสำหรับบทบาทที่ประชาชนคาดหวัง โดยเฉลี่ยและรายข้ออยู่ในระดับมาก ด้านการป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน ที่ปฏิบัติได้จริงในปัจจุบันโดยเฉลี่ยและรายข้ออยู่ในระดับปานกลางทั้งหมดสำหรับบทบาทที่ประชาชนคาดหวังโดยเฉลี่ยและรายข้ออยู่ในระดับมากทั้งหมด และด้านนโยบายเร่งด่วนอื่น ๆ ที่ปฏิบัติได้จริงในปัจจุบันโดยเฉลี่ยและรายข้ออยู่ในระดับปานกลาง ทั้งหมดสำหรับบทบาทที่ประชาชนคาดหวัง โดยเฉลี่ยและรายข้ออยู่ในระดับมากทั้งหมด และพบว่าการดำเนินการป้องกันปราบปรามเสพติด มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด

ชุมพล ทองแถม (2548, หน้า 114 - 115) ได้ศึกษาบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้าน ภายใต้นโยบายการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น กรณีศึกษาอำเภอบ้านเขว้า

จังหวัดชัยภูมิ จากการศึกษา พบว่าบทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ได้มีวิวัฒนาการตั้งแต่สมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถมาถึงปัจจุบัน จนได้ประกาศพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 กำหนดให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ ทำหน้าที่เป็นตัวแทนและเป็นหูเป็นตาของราชการ เป็นผู้นำนโยบายของรัฐไปแจ้งให้ราษฎรทราบ แต่ในปัจจุบันสถานภาพของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านได้เปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากวิวัฒนาการทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมที่เปลี่ยนไป การศึกษาครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาบทบาทกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อำเภอบ้านเขว้าภายใต้การเมืองปกครองส่วนท้องถิ่นหรือมีการกระจายอำนาจให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นการศึกษาเชิงสำรวจโดยแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า แบ่งเป็น 5 ตอน ที่ผู้ศึกษาได้สร้างขึ้น ประชากรศึกษาได้แก่ ผู้ดำรงตำแหน่ง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในเขตอำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 77 คน การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติพื้นฐาน เป็นค่าเฉลี่ย ร้อยละ ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการประมวลผลข้อมูลในการวิเคราะห์ ผลการศึกษาค้นคว้าปรากฏ ดังนี้

งานในหน้าที่รับผิดชอบของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นส่วนใหญ่เห็นว่าควรร่วมกันทำมี 7 ด้าน คือ การดูแลแนวเขตการปกครองและที่สาธารณประโยชน์ การรักษาความสงบเรียบร้อยในตำบล หมู่บ้าน การรายงานเหตุการณ์ต่อทางราชการ และแจ้งข่าวสารแก่ราษฎร การเกี่ยวข้องความอาญา งานในหน้าที่อื่น งานด้านการจัดระเบียบชุมชน/สังคม และการรักษาความสงบเรียบร้อย และงานด้านการวางแผน การส่งเสริมการลงทุน พาณิชยกรรม และการท่องเที่ยว กำนัน ผู้ใหญ่บ้านส่วนใหญ่เห็นว่าควรเป็นหน้าที่รับผิดชอบร่วมกันของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในขณะที่อีก 4 ด้าน คือ งานทะเบียนข้อมูลและสำมะโนครัว งานด้านโครงสร้างพื้นฐาน งานด้านการส่งเสริมคุณภาพชีวิต และงานด้านศิลปวัฒนธรรม จารีต ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้านส่วนใหญ่เห็นว่าควรเป็นหน้าที่รับผิดชอบของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และมี 1 ด้าน คือ งานด้านการบริหารจัดการและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ซึ่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้านส่วนใหญ่เห็นว่าควรเป็นหน้าที่รับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งนี้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรเปิดโอกาสหรือเพิ่มโอกาสให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้านเข้าไปมีส่วนร่วม และนำผลการศึกษานี้เป็นข้อมูลพื้นฐาน ในการอบรมประชุมสัมมนา กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เพื่อจะได้รับความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่มากยิ่งขึ้นโดยสรุป กำนัน ผู้ใหญ่บ้านมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานโดยรวมอยู่ในระดับมาก มีความรู้ความเข้าใจระเบียบกฎหมายของรัฐบาลที่เกี่ยวข้องกับ

หน้าที่โดยรวมยังไม่ดีพอ และกำหนดผู้ใหญ่บ้านที่มีวาระการดำรงตำแหน่งต่างกันมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่โดยรวมไม่แตกต่างกัน และกำหนด ผู้ใหญ่บ้านมีความเห็นว่างานที่เป็นหน้าที่รับผิดชอบในการพัฒนาท้องถิ่นถึงแม้ว่ากำหนด ผู้ใหญ่บ้าน จะเห็นด้วยกับการกระจายอำนาจสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แต่ในขณะเดียวกันยังคงต้องการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมและตรวจการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ภิญโญ นาสิงห์จันทร์ (2550, หน้า 113) ได้ศึกษาบทบาทกำหนด ผู้ใหญ่บ้านที่ปฏิบัติจริงกับบทบาทที่ควรจะเป็น กรณีศึกษาในเขตพื้นที่อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร ผลการศึกษา พบว่า บทบาทกำหนด ผู้ใหญ่บ้านที่ปฏิบัติจริงกรณีศึกษาในเขตพื้นที่อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร โดยรวมและรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง เรียงค่าจากมากไปน้อย คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านอำนวยความสะดวก ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและด้านบริการ ด้านปกครอง ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนอำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร ต่อบทบาทกำหนด ผู้ใหญ่บ้านที่ปฏิบัติจริงกับบทบาทที่ควรจะเป็นด้านปกครองผลการศึกษา พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและผลการศึกษา พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ด้านเศรษฐกิจและสังคม ผลการศึกษา พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ด้านบริการผลการศึกษา พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ข้อเสนอแนะทั่วไปของประชาชนอำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนครต่อบทบาท กำหนด ผู้ใหญ่บ้านที่ปฏิบัติจริงกับบทบาทที่ควรจะเป็น ดังนี้ ต้องเป็นผู้รักษาความสงบสุขของราษฎรในหมู่บ้านของตนเอง ต้องเป็นที่ปรึกษาหารือและช่วยเหลือเมื่อต้องควบคุมดูแลลูกบ้านให้ปฏิบัติตามระเบียบกฎหมาย ต้องประกาศข่าวสารของทางราชการให้กับราษฎรได้รับรู้ ควรมีบทบาทที่สำคัญที่จะปกป้องป่าชุมชนให้อยู่คู่หมู่บ้าน มีอำนาจหน้าที่ป้องกันและปราบปรามการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ควรมีบทบาทในการรักษาพันธุ์สัตว์น้ำ ควรมีบทบาทในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ แหล่งน้ำน้ำกินน้ำและแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ควรเป็นผู้นำทางด้าน การประกอบอาชีพ ต้องส่งเสริมและกระตุ้นให้ราษฎรรู้จักความพอเพียงประหยัด อดออมมีบทบาทสำคัญในการให้ชุมชนมุ่งวิถีชีวิตแบบพอเพียง ต้องได้รับการพัฒนากระบวนการอำนวยความสะดวก ส่งเสริมบทบาทกำหนด ผู้ใหญ่บ้าน ในการประណอมข้อพิพาทให้องค์กรประชาชนเข้ามีส่วนร่วม

ในการแก้ไขข้อพิพาทร่วมกัน ต้องเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการเป็นนายทะเบียนผู้รับแจ้ง การเกิดการตายและย้ายที่อยู่เป็นนายทะเบียนครอบครัวและเป็นพยานรับรองบุคคล มีบทบาทที่สำคัญในการประสานงานโครงการที่ได้รับจากการอุดหนุนรัฐบาลโครงการ กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองโครงการหมู่บ้านอยู่ดีมีสุข

ณรงค์เดช จงหนาน (2550, หน้า 107 – 108) ได้ศึกษาบทบาทหน้าที่ของ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านในจังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการศึกษา พบว่าการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านในด้านต่าง ๆ ยังมีความสำคัญอยู่มาก แม้ว่าในปัจจุบันจะมีหน่วยงาน ที่รับผิดชอบมากขึ้นในการดูแลทุกข์สุขของราษฎร แต่จากผลการวิจัยทำให้ทราบว่าปัจจุบัน กลุ่มตัวอย่าง คือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประชาชนทั่วไป และข้าราชการ ต่างมีความเห็นว่าการ ปฏิบัติในหน้าที่ต่าง ๆ ที่กฎหมายกำหนดไว้ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ยังมีการปฏิบัติอยู่ใน เกณฑ์ที่มากโดยเฉพาะบทบาทในด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพและบทบาทด้านการ ปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย สำหรับบทบาทที่ปฏิบัติได้มาก เช่น การแจ้ง ประกาศข่าวสารทางราชการให้ราษฎรทราบ การแจ้งเตือนภัยและให้ความรู้แก่ประชาชน เกี่ยวกับการป้องกันสาธารณภัย การดูแลมิให้บุคคลใดบุกรุกครอบครองทำประโยชน์ ในที่ดินสาธารณะประโยชน์ การแจ้งความเมื่อทราบว่ามีกรกระทำผิดกฎหมายและสงสัยว่าได้ เกิดขึ้นในหมู่บ้าน ให้เจ้าพนักงานทราบ การกระทำตนให้เป็นตัวอย่างแก่ราษฎร และการ ป้องกันและปราบปรามการกระทำผิดเกี่ยวกับยาเสพติด เป็นต้น ส่วนเรื่องที่มีการปฏิบัติ น้อยนั้น เช่น การฝึกอบรมให้คนไทยรู้จักหน้าที่และกระทำการในเวลาอบ การจัดการตาม หมายสั่งให้คืนและให้ยึดของเจ้าพนักงาน เป็นต้น

สำหรับในเรื่องสภาพปัญหาการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านนั้นโดยภาพรวมทั้ง 5 ด้าน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประชาชนทั่วไป และข้าราชการ ต่างมีความคิดเห็นว่าการ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประสบปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อ วิเคราะห์ในประเด็นย่อย พบว่าเรื่องที่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประสบปัญหามาก คือ เรื่องการ ขาดงบประมาณที่จะดำเนินการ หรืองบประมาณที่ใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ไม่เพียงพอ ส่วนในเรื่องรองลงมา เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการขาดความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับระเบียบ กฎหมายต่าง ๆ ที่กฎหมายกำหนดไว้ส่วนเรื่องในกลุ่มตัวอย่างเห็นว่ากำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ไม่ได้ ประสบปัญหาหรือประสบปัญหาน้อย คือ การเกรงกลัวผู้มีอิทธิพล

ส่วนบทบาทหน้าที่ความจำเป็นของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในด้านต่าง ๆ นั้น กลุ่มตัวอย่าง คือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประชาชนทั่วไป และข้าราชการ ต่างมีความเห็น

เหมือนกันว่า กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ยังมีบทบาทหน้าที่ความจำเป็นอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะบทบาทด้านที่เกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายอื่น ๆ บทบาททางด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ และบทบาททางด้านการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย ที่เห็นได้ชัด คือ การมีบทบาทในการเป็นผู้ประชาสัมพันธ์งานต่าง ๆ การเป็นตัวแทนของรัฐในการดำเนินการตามนโยบายด้านการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย นำไปสู่การปฏิบัติในระดับตำบล หมู่บ้าน การเป็นผู้นำในการรักษาความสงบเรียบร้อย การเป็นผู้ติดต่อประสานงานต่าง ๆ การประนีประนอมข้อพิพาทต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน และการตรวจสอบและรับรองความประพฤติของราษฎรในหมู่บ้านเพื่อประโยชน์ในการทำนิติกรรมต่าง ๆ เป็นต้น

นรินทร์ อุ้มเรือน (2550, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาการปฏิบัติหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้าน ในด้านการรักษาความสงบเรียบร้อยในพื้นที่อำเภอพนสนิมคม จังหวัดชลบุรี ผลการศึกษา พบว่า ข้อมูลระดับการปฏิบัติหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในด้านการรักษาความสงบเรียบร้อยในพื้นที่อำเภอพนสนิมคม จังหวัดชลบุรี ในภาพรวม พบว่า กำนันผู้ใหญ่บ้าน ปฏิบัติตามบทบาทอยู่ในระดับมาก โดยบทบาทการป้องกันและปราบปราม ยาเสพติด มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาบทบาทการป้องกันบ่อนการพนัน แหล่งอบายมุข บทบาทการให้ความช่วยเหลือสงเคราะห์ผู้ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ บทบาทการป้องกันอาชญากรรม และบทบาทการป้องกันอาวุธสงครามตามลำดับ และเมื่อเปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในเขตพื้นที่อำเภอพนสนิมคม จังหวัดชลบุรี ด้านการรักษาความสงบเรียบร้อย พบว่า กำนัน ผู้ใหญ่ ที่มีเพศสถานภาพการสมรสต่างกัน ปฏิบัติหน้าที่ในเขตพื้นที่อำเภอพนสนิมคม จังหวัดชลบุรี ด้านการรักษาความสงบเรียบร้อยไม่แตกต่างกัน สำหรับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ที่มีอายุ ระดับการศึกษาสูงสุด และระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งต่างกัน ปฏิบัติหน้าที่ในเขตพื้นที่อำเภอพนสนิมคม จังหวัดชลบุรี ด้านการรักษาความสงบเรียบร้อยแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สมโชค สิทธิภาณุวงศ์ (2550, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในการแก้ไขปัญหาทางสังคม : ศึกษากรณีพื้นที่อำเภอปอทอง จังหวัดชลบุรี ผลการวิจัย พบว่า 1. ความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในการแก้ไขปัญหาทางสังคม : ศึกษากรณีพื้นที่อำเภอปอทอง จังหวัดชลบุรี โดยรวมอยู่ในระดับมาก 2. เปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในการแก้ไขปัญหาทาง

สังคม จำแนกตามเพศ โดยรวม และด้านการรักษาความสงบเรียบร้อย ด้านการแก้ไข ปัญหาเสพติด มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านการ แก้ไขปัญหาผู้มีอิทธิพล ไม่แตกต่าง 3. เปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาท อำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวทางสังคม จำแนกตามอายุ ระดับ การศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน พบว่าโดยรวมและรายด้านไม่แตกต่าง

อภิษฐ์ โพธิ์ศรี (2550) ได้ทำการศึกษาผลกระทบของการกระจายอำนาจต่อ การดำเนินงานของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน :กรณีศึกษาตำบลบ้านโนน กิ่งอำเภอซำสูง จังหวัด ขอนแก่น ผลการศึกษา พบว่า การเกิดขึ้นขององค์การบริหารส่วนตำบลในห้วงระยะเวลา ระหว่างปี พ.ศ. 2539 ถึง 2543 นั้นไม่ได้กระทบถึงบทบาทและอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านทั้งในด้านการปกครองท้องที่ และการปกครองท้องถิ่นแต่อย่างใด เนื่องจาก ในห้วงระยะเวลาดังกล่าวกำนัน ผู้ใหญ่บ้านยังคงมีบทบาท และอำนาจหน้าที่ในองค์การ บริหารส่วนตำบลในฐานะสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลโดยตำแหน่งเป็นอย่างมาก แต่ภายหลังการเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในวาระที่สองในช่วงปลายปี พ.ศ. 2543 เป็นต้นมานั้น กำนัน ผู้ใหญ่บ้านไม่ได้เข้าไปมีบทบาทในองค์การบริหารส่วน ตำบลอีกต่อไป ทำให้บทบาทและอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านได้ลดลงไปเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการสิ้นสุดลงของบทบาทและอำนาจหน้าที่ในการปกครองท้องถิ่น

การสิ้นสุดลงของบทบาทและอำนาจหน้าที่ในการปกครองท้องถิ่น รวมทั้ง การลดลงของบทบาทและอำนาจหน้าที่ในการปกครองท้องที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ภายหลังการเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลวาระที่สองในช่วงปลายปี พ.ศ. 2543 เป็นต้นมานั้น ได้ส่งผลให้เกิดผลกระทบทั้งทางด้านสังคม ที่แสดงออกมาในรูปของ ความแตกแยกของราษฎรในพื้นที่ และบทบาททางสังคมของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่ลดลงไป และด้านการบริหารงานในพื้นที่ที่แสดงออกมาในรูปของความขัดแย้งระหว่างกลุ่มกำนัน ผู้ใหญ่บ้านกับองค์การบริหารส่วนตำบลสาเหตุที่สำคัญประการหนึ่งก็คือกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เกิดความไม่พอใจที่ต้องสูญเสียอำนาจหน้าที่ไปให้องค์การบริหารส่วนตำบล รวมทั้งเกิด การช่วงชิงการนำในพื้นที่ของทั้งสองฝ่ายทำให้ราษฎรในพื้นที่ถูกแยกออกเป็นฝักฝ่าย และ สาเหตุอีกประการหนึ่งก็คือบทบาทและอำนาจหน้าที่ที่ทับซ้อนกันระหว่างกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 กับองค์การบริหาร ส่วนตำบล ตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 ซึ่งได้

ส่งผลให้เกิดความไม่ลงรอยกัน รวมไปถึงการผลักระยะความรับผิดชอบไปให้กันในการ
แก้ไขปัญหาสาธารณะ

กรกฎ วิสิทธิ์ (2551, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษา การศึกษาเปรียบเทียบ
บทบาทผู้ใหญ่บ้านต่อการพัฒนาท้องถิ่น ในตำบลป่าบ่อ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัด
เชียงใหม่

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาบทบาทของผู้ใหญ่บ้านด้านการ
บริหารงานการกำหนดนโยบายและด้านการพัฒนาท้องถิ่น ศึกษาปัจจัยที่คาดว่าจะมี
อิทธิพลต่อการแสดงบทบาทของผู้ใหญ่บ้าน และเพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในทัศนะ
ของผู้นำท้องถิ่นตำแหน่งอื่น ๆ ต่อการแสดงบทบาทด้านการบริหารการกำหนดนโยบาย
และการพัฒนาท้องถิ่นของผู้ใหญ่บ้านแต่ละคนโดยมีสมมติฐานในการทำวิจัยประกอบด้วย
ภาวะผู้นำในการพัฒนาและการกำหนดนโยบาย มีความสัมพันธ์กับบทบาทด้านการบริหาร
และการพัฒนาท้องถิ่นของผู้ใหญ่บ้าน และปัจจัยส่วนบุคคลซึ่งประกอบด้วย ภาวะด้าน
เศรษฐกิจ สภาพสังคม และระดับการศึกษาของผู้ใหญ่บ้าน มีความสัมพันธ์กับบทบาทด้าน
ภาวะการเป็นผู้นำในการพัฒนาท้องถิ่น การทำวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณและ
เชิงคุณภาพ โดยการวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามแบบมีโครงสร้างซึ่งใช้กลุ่มตัวอย่าง
ประชาชนในตำบลป่าบ่อรวม 500 คน และการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยเลือกสัมภาษณ์กลุ่ม
แกนนำในหมู่บ้าน เช่น พระสงฆ์ กลุ่มแม่บ้าน ฯลฯ รวมทั้งตัวผู้ใหญ่บ้านเองรวม 30 คน
โดยการใช้แบบสอบถามแบบกึ่งโครงสร้าง

จากผลการศึกษาพบว่าผู้ใหญ่บ้านบางหมู่บ้านยังขาดความความเข้าใจ
ในบทบาททางด้านการบริหารและการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง ส่วนปัจจัยด้านเศรษฐกิจ
สภาพสังคม ภาวะการเป็นผู้นำ มีอิทธิพลอย่างมากต่อการแสดงบทบาทในการพัฒนาของ
ผู้ใหญ่บ้าน ส่วนในทัศนะของ ผู้นำท้องถิ่นตำแหน่งอื่น ๆ เช่น แกนนำหมู่บ้านมองว่าปัญหา
และอุปสรรคเกิดจากการขาดความรู้ ความเข้าใจ ระดับการศึกษา และการขาด
ประสบการณ์ ส่งผลต่อการแสดงบทบาทในการบริหาร การกำหนดนโยบายและการ
พัฒนาท้องถิ่นของผู้ใหญ่บ้าน และจากสมมติฐานภาวะการเป็นผู้นำในการพัฒนาและการ
กำหนดนโยบายมีความสัมพันธ์ต่อการแสดงบทบาทด้านการพัฒนา และสมมติฐานด้าน
ภาวะเศรษฐกิจ สถานะภาพทางสังคม และระดับการศึกษามีความสัมพันธ์ต่อการเป็นผู้นำ
ในการบริหารและพัฒนาของผู้ใหญ่บ้าน ผลการศึกษาเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ผู้วิจัย

มีข้อเสนอแนะว่าส่วนราชการที่เกี่ยวข้องควรจะมีการจัดอบรมความรู้ทางวิชาการ และเสริมสร้างความเข้าใจในบทบาทการบริหารและการพัฒนาท้องถิ่นให้กับผู้ใหญ่บ้านเป็นประจำ รวมถึงการนำกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นมาปฏิบัติใช้อย่างจริงจัง ภาครัฐควรส่งเสริมการเมืองภาคประชาชนในหมู่บ้านและแต่ละหมู่บ้านควรจัดให้มีประชาคมหมู่บ้าน โดยการจัดตั้งคณะกรรมการชุมชน เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาของชุมชน เพื่อให้ชุมชนได้เข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายการบริหารและการพัฒนาท้องถิ่น และมีส่วนร่วมในการหาวิธีแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นของตนเอง นอกเหนือจากนั้นคณะกรรมการชุมชนควรมีบทบาทในการติดตามประเมินผลงานด้านการบริหารและการพัฒนาของผู้ใหญ่บ้านในทุกกิจกรรมที่เกิดขึ้น

ประธาน สุวรรณมงคล (2552) ได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านหลังเหตุการณ์รัฐประหาร 19 กันยายน 2549 ไว้ดังนี้ หลังกระแสประชาธิปไตยได้ทำให้มีการกำหนดวาระการดำรงตำแหน่งของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านจากเกษียณอายุหกสิบปี มาเป็นวาระ 5 ปีมาได้กว่าสิบปี ท่ามกลางสภาพปัญหาความขัดแย้งและข้อสิทธิขายเสียที่เกิดขึ้นในการเลือกตั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่แพร่ระบาดไปกว้างขวางจนกระทั่งเกิดการรัฐประหารในวันที่ 19 กันยายน 2549 และมีรัฐบาลที่มาจากคณะรัฐประหารหรือที่เรียกว่า “คณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติ หรือ คมช.” ภายใต้การนำของพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ กระทรวงมหาดไทยจึงใช้โอกาสนี้ผลักดันอีกครั้งให้มีการแก้ไขพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 ซึ่งมีประเด็นสำคัญในการพิจารณาหลังการแก้ไขพระราชบัญญัติ ดังนี้

ประการแรก วาระการดำรงตำแหน่งของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มีการแก้ไขให้วาระการดำรงตำแหน่งของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านกลับไปสู่แบบเดิมคือเกษียณอายุหกสิบปี แสดงให้เห็นว่า กระทรวงมหาดไทยต้องการให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้านเป็นบุคคลที่มีสถานะภาพเป็นผู้ช่วยของทางราชการมากกว่าที่จะเป็นนักการเมืองเช่นเดียวกับนักการเมืองท้องถิ่นทั้งหลาย

ประการที่สอง การกำหนดบทบาทกำนัน ผู้ใหญ่บ้านอย่างชัดเจน โดยมีการบัญญัติให้ “กำนัน ผู้ใหญ่บ้านทำหน้าที่ช่วยเหลือนายอำเภอในการปฏิบัติหน้าที่และเป็นหัวหน้าราษฎรในหมู่บ้านของตน” ซึ่งถือได้ว่าเป็นไปตามเจตนารมณ์ดั้งเดิมของการปกครองท้องที่ที่ต้องการให้มีผู้นำตามธรรมชาติที่ชาวบ้านเลือกให้เข้ามาช่วยเจ้าหน้าที่ของรัฐในการดูแลสุขทุกข์ของชาวบ้าน

ประการที่สาม กำนัน ผู้ใหญ่บ้านอาจกลายเป็นเครื่องมือของทั้งราชการและ
 นักการเมืองในการเลือกตั้งทั่วไป และในการเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อสนับสนุนรัฐบาล
 ในขณะนั้น ทั้งนี้เห็นได้จากการ มีการปรับปรุงเงินค่าตอบแทนของตำแหน่งกำนัน
 ผู้ใหญ่บ้านให้เพิ่มขึ้นในช่วงรัฐบาล พ.ศ. 2549 ถึง 2552 ซึ่งอยู่ท่ามกลางกระแสการต่อสู้
 ทางการเมืองระหว่างฝ่ายเสื้อสีเหลือง และ เสื้อสีแดง

ประพัฒน์ วงศ์ชมพู (2551, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาบทบาทกำนัน
 ผู้ใหญ่บ้านกับอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล: ศึกษากรณีเฉพาะอำเภอเมือง
 เชียงใหม่

การศึกษาเรื่อง บทบาทกำนันผู้ใหญ่บ้านกับอำนาจหน้าที่ขององค์การ
 บริหารส่วนตำบล : ศึกษากรณีเฉพาะอำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ครั้งนี้มี
 วัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อวิเคราะห์บทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านกับอำนาจหน้าที่ของ
 องค์การบริหารส่วนตำบล ในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ 2) เพื่อระบุปัญหา
 อุปสรรคในการประสานการดำเนินงานร่วมกันระหว่างกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กับองค์การ
 บริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ 3) เพื่อหาข้อเสนอแนะทาง
 ในการปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กับองค์การบริหารส่วนตำบล ในเขต
 อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน
 คณะผู้บริหาร อบต. สมาชิกสภา อบต. พนักงานส่วนตำบล นายอำเภอ ปลัดอำเภอ
 ท้องถิ่นอำเภอ และประชาชนในเขตอำเภอเมือง เชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 250
 คน โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบโควตา (Quota Sampling)

ผลการศึกษาพบว่า

1. ด้านระเบียบกฎหมายต่าง ๆ พบว่า ส่วนมากเห็นด้วยกับการให้กำนัน
 ผู้ใหญ่บ้านมีอำนาจหน้าที่ตาม พ.ร.บ.ลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 ด้านการเข้าสู่
 ตำแหน่งหน้าที่พบว่าส่วนมากเห็นด้วยกับการให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มาจากการเลือกของ
 ราษฎร ด้านวาระการดำรงตำแหน่งพบว่า ส่วนมากเห็นด้วยกับการให้สมาชิกสภาองค์การ
 บริหารส่วนตำบลและนายกองค์การบริหารส่วนตำบล อยู่ในตำแหน่งคราวละสี่ปีนับแต่วัน
 ได้รับการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชนด้านการปฏิบัติหน้าที่พบว่า ส่วนมากเห็นด้วยกับ
 การให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มีหน้าที่ในการส่งเสริมสนับสนุน ช่วยเหลือการปฏิบัติงานของ
 องค์การบริหารส่วนตำบล ด้านเป้าหมายและวัตถุประสงค์พบว่า ส่วนมากเห็นด้วยกับ

การมีกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ก็เพื่อให้ปกครองราษฎรและรักษาความสงบเรียบร้อยภายในท้องที่ของตน

2. ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานร่วมกันระหว่างกำนัน ผู้ใหญ่บ้านกับองค์การบริหารส่วนตำบล พบว่า ส่วนมากเกิดจากการขาดความรู้ความเข้าใจในบทบาทอำนาจหน้าที่ของกันและกันอย่างเพียงพอ ส่วนปัญหาอื่น ๆ พบว่า กลุ่มสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเห็นว่ามีปัญหาเกี่ยวกับการที่องค์การบริหารส่วนตำบลต่าง ๆ ไม่เปิดโอกาสให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้านเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น กลุ่มกรรมการหมู่บ้านเห็นว่าปัญหาเกิดจากผลประโยชน์ อาทิ งบประมาณในการดำเนินงานโครงการต่าง ๆ การแบ่งปันผลประโยชน์จากการทำธุรกิจของแต่ละกลุ่ม กลุ่มนายอำเภอ ปลัดอำเภอเห็นว่ามีปัญหาการแย่งงานและแย่งผลงานกัน กลุ่มคณะผู้บริหารและพนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลเห็นว่าถูกแทรกแซงจากฝ่ายการเมือง ทั้งระดับจังหวัดและระดับชาติ ส่งผลให้เกิดการแย่งชิงผลงานซึ่งกันและกัน การเป็นประเด็นทางการเมืองกลุ่มกำนัน ผู้ใหญ่บ้านเห็นว่าขาดการติดต่อประสานงานที่ดีจึงทำให้ไม่เข้าใจในการดำเนินงานต่าง ๆ ขององค์การบริหารส่วนตำบล

3. กลุ่มสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลให้ข้อเสนอแนะว่า ควรมีการประสานความร่วมมือในการดำเนินงานร่วมกัน โดยการจัดประชุมเพื่อเสนอแนวทางต่าง ๆ ในการแก้ไขปัญหาของท้องถิ่น กลุ่มกรรมการหมู่บ้านให้ข้อเสนอแนะว่า ควรเพิ่มการประสานความร่วมมือในการทำงานของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านกับองค์การบริหารส่วนตำบลให้มากขึ้น กลุ่มนายอำเภอ ปลัดอำเภอ ให้ข้อเสนอแนะว่า กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และองค์การบริหารส่วนตำบล ควรดำเนินงานโดยอิสระไม่ถูกการเมืองทั้งในระดับจังหวัด และการเมืองระดับประเทศครอบงำ กลุ่มคณะผู้บริหารและพนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลให้ข้อเสนอแนะว่า ทั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กับองค์การบริหารส่วนตำบล ควรเพิ่มการประสานความร่วมมือในการพัฒนาท้องถิ่นให้มากขึ้น โดยกำนันผู้ใหญ่บ้านต้องเข้าใจในบทบาทอำนาจหน้าที่ของตนเองไม่ควรยึดติดกับอำนาจเก่า กลุ่มกำนันผู้ใหญ่บ้านให้ข้อเสนอแนะว่า ควรปฏิบัติงานไปในทิศทางเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งทั้งกลุ่มกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และกลุ่มองค์การบริหารส่วนตำบล ไม่ควรนำความขัดแย้งส่วนตัวไปปะปนกับการปฏิบัติงานส่วนรวม

พรรณเพ็ญ พันจักรสาย (2551) ซึ่งได้ศึกษาการจัดการความขัดแย้งระหว่างกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยผลการศึกษาพบว่า ความ

ขัดแย้งของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีลักษณะหลัก 3 ประการ คือ

ประการแรก ปัญหาเรื่องความไม่ชัดเจนของระเบียบและกฎหมายในเรื่อง อำนาจหน้าที่ บทบาทของ กำนันผู้ใหญ่บ้าน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีการกำหนดกฎหมายคนละฉบับ ซึ่งทำให้อำนาจหน้าที่ทับซ้อนกัน

ประการที่สอง ปัญหาการเข้าสู่ตำแหน่งของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งมาจากการเลือกตั้ง ทำให้กำนันผู้ใหญ่บ้าน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นคู่แข่งทางการเมืองกัน

ประการที่สาม มารยาทในการทำงานและความขัดแย้งส่วนตัว ที่ต้องทำงานในการพัฒนาท้องถิ่นร่วมกันทำให้เกิดความขัดแย้ง และเกิดปัญหาในการทำงานร่วมกัน

สรียา วิไลพงศ์ (2551, หน้า 109 - 110) ความเปลี่ยนแปลงของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2551 งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาถึงความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในการทำงานร่วมกันระหว่าง กำนัน ผู้ใหญ่บ้านกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในอำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่

ผลการศึกษา พบว่า ลักษณะของความขัดแย้งเกิดจากสาเหตุหลัก 3 ประการ คือ ประการแรก เป็นเรื่องของความไม่ชัดเจนในระเบียบ กฎหมาย โดยเฉพาะ บทบาท อำนาจ หน้าที่ของแต่ละฝ่ายซึ่งกำหนดโดยกฎหมายคนละฉบับ และแต่ละฉบับก็มีความซ้ำซ้อนกันอยู่ ประการที่สอง คือ ปัญหาการเข้าสู่ตำแหน่งของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เนื่องจากต่างฝ่ายต่างมาจากการเลือกตั้ง ทำให้ต้องเป็นคู่แข่งทางการเมืองกัน และประการที่สาม คือ มารยาทในการทำงานและความขัดแย้งส่วนตัว สำหรับกระบวนการซึ่งทั้งสองฝ่ายนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาในการทำงานร่วมกัน มีทั้งการแก้ไขปัญหในระยะสั้นและระยะยาว โดยการแก้ไขปัญหาระยะสั้นวิธีแรก คือ การใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวและการประสานผ่านคนกลางในการเจรจาประนีประนอมและหาข้อยุติของปัญหาแต่ละเรื่อง วิธีที่สอง คือ การใช้บทบาทภาวะผู้นำ ของนายอำเภอและ ปลัดอำเภอ ในการประสานงานและบริหารจัดการความขัดแย้งในแต่ละพื้นที่ตามสภาพ ปัญหาที่เกิดขึ้นแตกต่างกัน ส่วนการแก้ไขปัญหาระยะยาวซึ่งข้าราชการฝ่ายปกครองได้เสนอไว้ วิธีการแรก คือ ฝ่ายปกครองและฝ่ายท้องถิ่น ควรมุ่งเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ ในบทบาทหน้าที่ให้แก่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ให้เห็นความแตกต่างระหว่างการเป็น

ผู้ปกครองท้องถิ่นที่กำกับการเป็นนักการเมืองท้องถิ่น และวิธีที่สอง คือ ควรมีการแก้ไขกฎหมายอันเกี่ยวกับบทบาทอำนาจหน้าที่ของแต่ละฝ่าย ในส่วนที่ซ้ำซ้อนกันอยู่ ให้มีการแบ่งภารกิจอำนาจหน้าที่ให้ชัดเจนจากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่าการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2551 ด้านการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ด้านการส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านการอำนวยความสะดวกและด้านการบริการและการปฏิบัติงานตามกฎหมายอื่น เฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง เพื่อให้การปฏิบัติงานของกำนันผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ มีประสิทธิภาพเพื่อนำผลการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ ไปประกอบการพิจารณาให้ได้รับรางวัลกำนันผู้ใหญ่บ้านผู้มีผลงานดีเด่นประจำปี จะต้องส่งเสริม พัฒนาศักยภาพและเพิ่มคุณวุฒิให้แก่กำนันผู้ใหญ่บ้านให้มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานต่อไป

วิทยา สุรินทร์ (2553, บทคัดย่อ) ศึกษาภาวะผู้นำของกำนันผู้ใหญ่บ้าน ในอำเภอสมเด็จ จังหวัดแม่ฮ่องสอน ผลการศึกษา พบว่า

1) กำนันผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำชุมชน เป็นกลุ่มตัวอย่างมีคุณลักษณะด้านบุคลิกภาพ ด้านสติปัญญาและความรู้ ด้านแรงจูงใจ อยู่ในระดับมากทุกด้าน ได้แก่ เป็นผู้ที่มีมุ่งมั่นอย่างจริงจังที่จะช่วยแก้ไขปัญหาคูแลทุกข์สุขของราษฎรในพื้นที่ อีกทั้งเป็นผู้ที่ผลักดันให้การพัฒนาตำบล/หมู่บ้านให้มีความเจริญก้าวหน้าอย่างจริงจัง เมื่อมีปัญหาที่ยุ่งยากหรือซับซ้อน จะนำไปปรึกษาหารือกับผู้ร่วมงาน ผู้บังคับบัญชา ชอบเรียนรู้ พุดคุย ศึกษา ดูงานเพื่อหาประสบการณ์ มีความพยายามปฏิบัติหน้าที่บริการประชาชน ณ ที่ว่าการอำเภอตามคำสั่ง สนับสนุนและส่งเสริมให้มีการจัดงานประเพณี งานการกุศล และงานบุญในหมู่บ้าน ปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างแก่ลูกบ้าน

2) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นกำนันผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำชุมชน มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทอำนาจหน้าที่ และคุณลักษณะของการเป็นผู้นำในภาพรวมอยู่ในระดับสูง ได้แก่ มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการเคารพและยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รู้จักปรับตัวให้เข้ากับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น มีความรอบรู้เกี่ยวกับงานที่ตนต้องกระทำหรือรับผิดชอบ สามารถแก้ไขปัญหาคูแลทุกข์สุขราษฎรที่เกิดขึ้นได้อย่าง สุขุม รอบคอบ ไม่ตื่นตระหนก ผู้ที่มีความรับผิดชอบต่อสิ่งที่ตนกระทำ

3) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำชุมชน มีความเห็นเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคในการปฏิบัติหน้าที่ ในด้านประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่ ขาดความรู้ ความเข้าใจในเรื่องการปกครองระบอบประชาธิปไตย กฎ ระเบียบที่เกี่ยวข้อง กับกระทรวงมหาดไทย เงินงบประมาณที่รัฐบาลจัดสรรให้ในแต่ละอำเภอล่าช้าเมื่อเทียบกับจังหวัดอื่น ๆ การปฏิบัติหน้าที่ของผู้นำชุมชนมีความยากลำบากเนื่องจากชาวบ้านในแต่ละพื้นที่มีความหลากหลายทางชนเผ่า

อนุสรณ์ ปันธิ (2553, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษา ความคิดเห็นของ ประชาชนต่อบทบาทกำนันผู้ใหญ่บ้าน กรณีศึกษา ตำบลเมืองพาน อำเภอพาน จังหวัด เชียงราย

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความคิดเห็นของ ประชาชนที่มีต่อบทบาทกำนันผู้ใหญ่บ้านตำบลเมืองพาน 2) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง เพศ อายุ การศึกษาและอาชีพกับระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทกำนัน ผู้ใหญ่บ้านตำบลเมืองพาน และ 3) ศึกษาข้อเสนอแนะในแนวทางปรับปรุงในการ ดำเนินงานตามบทบาทกำนันผู้ใหญ่บ้านตำบลเมืองพาน อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย โดยเก็บตัวอย่างจากประชาชนในเขตพื้นที่ตำบลเมืองพานอำเภอพาน จังหวัดเชียงราย จำนวน 392 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามปลายปิดและ ปลายเปิด ได้แก่ แบบสอบถามความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทกำนันผู้ใหญ่บ้าน กรณีศึกษาตำบลเมืองพาน อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย วิเคราะห์ข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์ โปรแกรมสำเร็จรูป การหาค่าทดสอบ t - test และค่า f - test

ผลการศึกษาพบว่า ในเขตพื้นที่ตำบลเมืองพาน อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 199 คน โดยส่วนมากมีอายุระหว่าง 41 - 50 ปี มีระดับ การศึกษาระดับประถมศึกษา และประกอบอาชีพหลักที่สำคัญจำนวน 3 อาชีพ ได้แก่ อาชีพเกษตรกร รongลงมา คือ อาชีพรับจ้างและอาชีพธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทกำนัน ผู้ใหญ่บ้านจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลของประชาชน พบว่า ตัวแปรเพศ อายุ ระดับ การศึกษา และอาชีพ มีระดับความคิดเห็นต่อบทบาทกำนันผู้ใหญ่บ้าน โดยรวมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทกำนันผู้ใหญ่บ้านตำบลเมืองพาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก กำนันผู้ใหญ่บ้านส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจนโยบาย บทบาททางด้านการบริหารและการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง ด้านเศรษฐกิจ สภาพสังคม ภาวะการณ์เป็นผู้นำ มีการจัดอบรมความรู้บทบาทการบริหารงานและการพัฒนาท้องถิ่น ให้กับกำนันผู้ใหญ่บ้านเป็นประจำ มีการนำกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นมาปฏิบัติใช้อย่างจริงจัง และประชาชนควรมีส่วนร่วมในการหาวิธีแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นและการติดตามประเมินผลงาน ด้านการบริหารและการพัฒนาท้องถิ่นของกำนันผู้ใหญ่บ้าน

พิบูลย์ศักดิ์ ราชจันทร์ (2554, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษา บทบาทและอำนาจหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้าน หลังการรัฐประหาร ปี พ.ศ. 2549 – 2553

การศึกษาบทบาทและอำนาจหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้าน หลังการรัฐประหาร ปี พ.ศ. 2549 – 2553 มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาบทบาทและอำนาจหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้าน หลังการรัฐประหาร ปี พ.ศ. 2549 – 2553 (2) วิเคราะห์ผลกระทบต่อบทบาทและอำนาจหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้าน หลังการรัฐประหาร ปี พ.ศ. 2549 – 2553 และ (3) เสนอแนะแนวทางการแก้ปัญหาบทบาทและอำนาจหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านให้สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน โดยอาศัยแนวคิดการแบ่งอำนาจการปกครอง หลักการจัดระเบียบการปกครอง บทบาทอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของกำนันผู้ใหญ่บ้าน เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ภายใต้กระบวนการตั้งคำถามการวิจัย โดยวิธีการวิจัยครั้งนี้วิเคราะห์ผ่านการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก โดยใช้เทคนิคการสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่างที่คัดเลือกประกอบด้วย กำนันผู้ใหญ่บ้าน ข้าราชการ กรมการปกครอง นักวิชาการด้านการเมืองและการปกครอง รวม 21 คน ผลการศึกษาพบว่า บทบาทและอำนาจหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้าน หลังการรัฐประหาร ปี พ.ศ. 2549 – 2553 กำนันผู้ใหญ่บ้านสามารถแสดงบทบาทและอำนาจหน้าที่ใน 3 ลักษณะ ได้แก่ 1. บทบาทและอำนาจหน้าที่ตามสถานะทางกฎหมาย คือ การแสดงบทบาทหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านตามกฎหมายแม่บทที่เกี่ยวข้องโดยตรง และบัญญัติไว้เป็นการเฉพาะในกฎหมาย กล่าวอีกนัยหนึ่ง ก็คือ การปฏิบัติภารกิจในฐานะที่เป็นเจ้าพนักงานปกครองท้องที่ ซึ่งต้องปฏิบัติภารกิจตามอำนาจหน้าที่ที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่เป็นสำคัญ 2. บทบาทและอำนาจหน้าที่ในฐานะตัวแทนของรัฐ คือ การแสดงบทบาทหน้าที่อื่น ๆ ที่กฎหมายได้ให้อำนาจไว้โดยเฉพาะบทบาทในการช่วยเหลือและสนับสนุนการทำงานของหน่วยงานราชการหรือองค์กรของรัฐ

อื่น ๆ ที่เข้าไปปฏิบัติงานในท้องที่ที่ตนรับผิดชอบหรืองานในลักษณะอื่นที่ถูกหน่วยราชการร้องขอ 3. บทบาทและอำนาจหน้าที่ในฐานะผู้นำชุมชน คือ การแสดงบทบาทหน้าที่ในฐานะผู้นำชุมชนที่ต้องดูแลสุขทุกข์ของลูกบ้านในความปกครองของตน ตลอดจนการช่วยเหลือ อำนวยความสะดวก การให้คำปรึกษาและการว่ากล่าวตักเตือนลูกบ้าน ทั้งนี้เป็นไปเพื่อรักษาไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยภายในท้องที่ ตลอดจนการระดมความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ร่วมกันของชุมชน

ในเรื่องผลกระทบต่อบทบาทและอำนาจหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้าน หลังการรัฐประหารปี พ.ศ. 2549 – 2553 พบว่า โครงสร้างการเข้าสู่ตำแหน่งเปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ ผู้ใหญ่บ้านต้องผ่านการเลือกโดยราษฎรในหมู่บ้าน และตำแหน่งกำนัน ต้องให้ผู้ใหญ่บ้านในตำบลเป็นผู้คัดเลือกโดยให้ดำรงตำแหน่งจนถึงอายุ 60 ปี ทั้งนี้ในความคิดเห็นของนักวิชาการด้านการเมืองและการปกครอง มีความคิดเห็นว่าการเข้าสู่ตำแหน่งกำนันควรผ่านการเลือกโดยราษฎรในตำบลเช่นเดิมจึงจะสอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตย ในเรื่องความเหมาะสมของการดำรงตำแหน่ง ในความคิดเห็นของนักวิชาการด้านการเมืองและการปกครอง มีความคิดเห็นว่าเป็นประเด็นเรื่องของการแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านไม่มีความเหมาะสม ส่วนประเด็นวาระการดำรงตำแหน่งจนถึงอายุ 60 ปี นักวิชาการด้านการเมืองและการปกครองมีความคิดเห็นว่าเป็นเรื่องที่เหมาะสม

โยชิตา ใจฟูโน (2555, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษา บทบาทของผู้ใหญ่บ้านในการเป็นผู้นำท้องถิ่น ในเขตเทศบาลตำบลบ้านหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ การศึกษาวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของผู้ใหญ่บ้านในการเป็นผู้นำท้องถิ่นในเขตเทศบาลตำบลบ้านหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ รวมทั้งปัจจัยที่ส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านให้เป็นผู้ผู้นำท้องถิ่นที่ดีมีประสิทธิภาพและเป็นที่ยอมรับของประชาชนภายในหมู่บ้าน และปัจจัยที่เป็นปัญหาในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านในฐานะเป็นผู้ผู้นำท้องถิ่นโดยกลุ่มที่ทำการศึกษา ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน และกลุ่มแกนนำในหมู่บ้าน คือ พระสงฆ์ สมาชิกสภาตำบล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และกลุ่มแม่บ้าน ในเขตเทศบาลตำบลบ้านหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการศึกษา แบ่งเป็น สองส่วน ส่วนแรกใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้านจำนวน 23 ชุด ส่วนที่สองใช้ในการสัมภาษณ์กลุ่มแกนนำจำนวน 23 ชุด รวมทั้งสิ้น 46 ชุด

ผลการศึกษาพบว่าผู้ใหญ่บ้านมีภาวะความเป็นผู้นำค่อนข้างสูง สามารถเป็นตัวแทนของประชาชนทำหน้าที่ในการร้องขอต่อรัฐได้อย่างรวดเร็วและเป็นกลาง และสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายในหมู่บ้านของตนเองได้เป็นอย่างดี เป็นที่ปรึกษาแก่ประชาชนได้ทุกเรื่องแม้ยามวิกาล โดยทางกำนันผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน รวมถึงหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องและประชาชน ได้ร่วมมือกันวางแนวทางหรือแผนในการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในหมู่บ้าน ได้แก่ แผนการป้องกันและรักษาความปลอดภัยของชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน แผนการส่งเสริมชุมชนปลอดภัยเสถียร แผนการพัฒนาหมู่บ้านให้เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง แผนการส่งเสริมชุมชนน่าอยู่ และนโยบายความสามัคคีปรองดองในหมู่บ้าน

ปัจจัยสำคัญที่ช่วยส่งเสริมการเป็นผู้ใหญ่บ้านหรือผู้นำ ท้องถิ่นที่ดีสมบูรณ์แบบและเป็นที่ยอมรับนับถือของประชาชน คือ ระดับภาวะความเป็นผู้นำ ความรู้ ประสบการณ์ และอายุ การได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและการสนับสนุนในทางกฎหมาย การสนับสนุนจากภาคประชาชน ปัจจัยสภาพความเป็นเมือง/ชนบท ส่วนปัญหาที่มีผลกระทบในการปฏิบัติหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ได้แก่ ปัญหาเรื่องงบประมาณ เรื่องของค่าตอบแทนและสวัสดิการ การขาดแคลน เทคโนโลยีอุปกรณ์ในการปฏิบัติงาน การประสานงานกับหน่วยงานของรัฐและประชาชน

ความคิดเห็นของผู้ใหญ่บ้านและกลุ่มแกนนำในหมู่บ้านเกี่ยวกับระยะเวลาในการดำรง ตำแหน่งของผู้ใหญ่บ้าน กำนันผู้ใหญ่บ้านได้แสดงความคิดเห็นร่วมกันว่าเห็นด้วยที่สามารถดำรง อยู่ในตำแหน่งจนอายุครบ 60 ปี จึงพ้นจากวาระได้ และเห็นว่าวาระการดำรงตำแหน่งเดิม 5 ปี จัดว่าสั้นไป ทำให้บั่นทอนประสิทธิภาพการทำงานและการปฏิบัติงานไม่เกิดความต่อเนื่อง และไม่เห็นด้วยที่จะยกเลิกตำแหน่งกำนันผู้ใหญ่บ้านไปทางด้านกลุ่มแกนนำ ได้แก่ พระสงฆ์ สมาชิกสภาตำบล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และกลุ่มแม่บ้าน ต่างให้ความเห็นร่วมกันว่าไม่ควรยกเลิกตำแหน่งกำนันและผู้ใหญ่บ้าน แต่ไม่เห็นด้วยกับการปรับเปลี่ยนในเรื่องของระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งของผู้ใหญ่บ้านที่สามารถอยู่จนอายุครบ 60 ปี

ชาญชัย ธรรมศิลป์ (2556, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษา ความเป็นผู้นำของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน อำเภอกงหรา จังหวัดพะเยา ต่อการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาวิจัยเพื่อศึกษาความเป็นผู้นำ ของกำนัน และผู้ใหญ่บ้านในอำเภอภูพานยาว จังหวัดพะเยา ในการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน ว่ามีความเป็นผู้นำในการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนอย่างไรบ้าง ตลอดจนมีศักยภาพในการ ส่งเสริมหลักเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่ การศึกษาวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ทำการเก็บข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกแก่นำ ประชาชนในพื้นที่อำเภอภูพานยาว จำนวนทั้งสิ้น 20 คน และวิเคราะห์ข้อมูลโดยการอธิบายและพรรณนาความโดยใช้ทฤษฎีกลุ่ม ทฤษฎีกลุ่มผลประโยชน์และแนวคิดการมีส่วนร่วมมาใช้ประกอบในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการศึกษา พบว่า กำนันและผู้ใหญ่บ้านในอำเภอภูพานยาวใช้ความเป็นผู้นำ ประกอบกัน หลายด้านในการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนจนบรรลุผลตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ได้แก่ เป็นคน ดี เป็นคนเก่ง มีความสามารถในการบริหารงาน มีความยุติธรรม มีวิสัยทัศน์ มีคุณธรรมและ จริยธรรม สามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ได้ดี มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีการสื่อสารที่มี ประสิทธิภาพ มีความเชื่อมั่นในตัวเอง เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว มีความรับผิดชอบ และมีความเสียสละ เป็นต้น

ทั้งนี้ศักยภาพในการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงของกำนันและผู้ใหญ่บ้านในอำเภอภูพาน ยาวนั้นมีศักยภาพสูง โดยประเมินได้จากผลงานที่ได้หลังจากการปฏิบัติงาน แล้วพบว่าประชาชนมี ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีหนี้สินลดลง มีการออมเงิน และความสัมพันธ์ในครอบครัวมีความอบอุ่นยิ่งขึ้นกว่าเดิม และสิ่งที่แสดงให้เห็นว่ากำนันและผู้ใหญ่บ้านในอำเภอภูพานยาวได้ใช้ความเป็นผู้นำ ในการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนอย่างมีศักยภาพก็คือ การได้รับรางวัลหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงจากหน่วยงานในระดับอำเภอและระดับจังหวัด

2. งานวิจัยต่างประเทศ

Ruth Mcvey (2000) ในหนังสือชื่อ Money and Power in Provincial Thailand ได้กล่าวถึงกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ว่าเป็นผู้มีบทบาท มีอิทธิพล มีอำนาจ เป็นเจ้าพ่อในสังคมท้องถิ่น โดยอาจมีความสัมพันธ์กับสิ่งที่ผิดกฎหมาย และสิ่งที่ถูกกฎหมาย ทั้งนี้ ในสภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และเศรษฐกิจ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ก็ยังมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับ กลุ่มข้าราชการ นักการเมือง และพ่อค้านักธุรกิจ

Homburger, Keefer, และ McGrath (2000, pp. 177 – 207) ได้ศึกษาวิจัยโครงการการจัดการองค์การที่มีผลต่อชุมชนท้องถิ่น โดยสรุปว่าโครงสร้างพื้นฐานต้อง

ตอบสนองความต้องการที่มีสูงของประชาชน ต้องมีการวางแผนให้สอดคล้อง ความปลอดภัย และค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ สิ่งที่ต้องพิจารณาในเรื่องการให้บริการ การปรับปรุงประสิทธิภาพตามนโยบาย โดยองค์กรต้องมีเป้าหมายที่ชัดเจน การสนับสนุนด้านอื่น ๆ เช่น สวัสดิการ และ ด้านองค์ความรู้ ลดขั้นตอนและค่าดำเนินการของนักลงทุน ช่วยสนับสนุนด้านต่าง ๆ

อุ๋ทอง ประศาสน์วิจิตร (2551) ผู้แปลงานวิเคราะห์ของ แอนดรู ทอร์ตัน (Andrew Turton) โดยสรุปไว้ดังนี้ ตำแหน่งกำนัน เป็นตำแหน่งที่มีความสำคัญ “เป็นหูเป็นตา” ให้กับทางอำเภอ ผู้ที่ถือครองตำแหน่งนี้จะเป็นที่สนใจของกลุ่มผลประโยชน์ภายนอก ทุกกลุ่มที่ต้องการเข้ามามีบทบาทในท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นการตักตวงทรัพยากรธรรมชาติ ผลประโยชน์ทางการค้า งานก่อสร้าง โครงการพัฒนา กิจต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับกฎหมาย ความเป็นระเบียบ หรือความมั่นคง หรือการรณรงค์หาเสียงในการเลือกตั้งสมาชิกสภาจังหวัด หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร นอกจากนั้น กำนัน ยังมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับกลุ่มบริวารของเจ้าหน้าที่ระดับล่างในท้องถิ่น หรือชาวบ้านที่ร่ำรวย ประการสำคัญ กำนัน มีโอกาสที่จะหารายได้โดยวิธีที่ผิดกฎหมายแต่หากาโรมหาศาล ในขณะที่เดียวกันกำนัน ก็มีโอกาสที่จะสร้างสมอิทธิพลและชื่อเสียงอย่างถูกกฎหมายและเป็นที่ยอมรับมากมาย นอกจากกำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่มีการปรับตัวเข้าเป็นส่วนหนึ่งกับการเมืองท้องถิ่นและการเมืองระดับชาติได้อย่างกลมกลืนแล้ว ยังมีกำนัน ผู้ใหญ่บ้านบางกลุ่มที่ไม่ปรับตัวเข้าสู่ระบบการเมืองจึงเกิดความขัดแย้งกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกิดขึ้นแทนที่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน โดยมีงานศึกษาวิจัยบางส่วนที่ได้กล่าวถึงผลกระทบจากการกระจายอำนาจต่อกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า ปัญหาในการปฏิบัติหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในแต่ละพื้นที่ มีลักษณะปัญหาทั้งที่แตกต่างกัน และเหมือนกัน ตามแต่ละพื้นที่ ซึ่งในการศึกษาวิจัยปัญหาในการปฏิบัติหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในอำเภอมหาสารคาม จังหวัดสกลนคร ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาจากบทบาทหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 และฉบับแก้ไขถึงปัจจุบัน จำนวน 5 ด้าน ได้แก่

- 1) ด้านการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย
- 2) ด้านการที่เกี่ยวข้องด้วยความอาญา
- 3) ด้านงานทะเบียน

- 4) ด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ
- 5) ด้านอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี